

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PSYCHOLOGIE

**PROBLEMATIKA ŠIKANY NA ZÁKLADNÍCH
ŠKOLÁCH**

MONIKA FOŘTOVÁ

Učitelství praktického a odborného výcviku

Vedoucí práce: PhDr. Václav Holeček, Ph.D.

Plzeň, 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2014

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé závěrečné práce panu PhDr. Václavu Holečkovi, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, cenné rady a připomínky, které mi poskytl při zpracování této práce.

Obsah

Úvod.....	5
Teoretická část.....	7
1 Vymezení základních pojmů.....	7
1.1 Definice šikany.....	7
2 Projevy a druhy šikany.....	8
3 Znaky šikany.....	9
4 Příčiny šikany.....	11
5 Fáze šikany.....	13
5.1 První fáze šikany = ostrakismus.....	13
5.2 Druhá fáze šikany = fyzická agrese a přitvrzování manipulace.....	13
5.3 Třetí fáze šikany = klíčový moment – vytvoření jádra.....	14
5.4 Čtvrtá fáze šikany = většina přijímá normy agresorů.....	14
5.5 Pátá fáze šikany = totalita neboli dokonalá šikana.....	15
6 Aktéři šikany.....	15
6.1 Agresori.....	15
6.2 Oběti.....	16
6.3 Školní třída.....	17
6.4 Šikana a rodiče.....	18
7 Prevence šikany.....	18
7.1 Prevence šikany ve škole.....	19
7.2 Prevence šikany v rodině.....	21
8 Řešení šikany.....	22
8.1 Vyšetřování.....	23
8.2 Náprava.....	24
8.2.1 Metoda vnějšího nátlaku.....	25
8.2.2 Metoda usmíření.....	26
9. Kyberšikana.....	27
9.1 Způsoby kyberšikany.....	28
9.2 Typy kyberšikany.....	28
9.3 Rysy kyberšikany.....	29
9.4 Typy kyberagresorů.....	29
9.5 Jevy související s kyberšikanou.....	30
10. Legislativa v ČR postihující šikanování.....	31
Praktická část.....	33
11 Cíl a úkoly dotazníkového šetření.....	33
12 Metodika výzkumu.....	33
13 Charakteristika vzorku respondentů.....	33
14 Vyhodnocení výsledků dotazníků.....	34
14.1 Dotazník pro žáky.....	34
14.2 Dotazník pro učitele.....	44
Závěr.....	56
Resumé.....	58
Seznam použité literatury.....	59
Seznam použitých elektronických zdrojů.....	61
Seznam příloh.....	62
Přílohy	
Ukázky vyplněných dotazníků	

Úvod

Problematika šikany se v minulosti řešila hlavně ve vězení nebo mezi vojáky. Bohužel dnes se tímto problémem zabývá daleko více prostředí a oblastí lidské činnosti. Jednou takovou oblastí, kde se tento jev vyskytuje a šíří, je i prostředí našich škol. Škola je totiž objektem, kde ke vzniku šikany může dojít velmi lehce. Velké množství dětí, málo kontrolovaná místa, soutěživost mezi žáky, nuda, to vše přispívá k jejímu vzniku.

V současnosti se problematice šikanování věnuje stále více pozornosti. Mnohdy je to způsobeno mediálními prostředky, které nám ukazují velmi brutální záběry ubližování. Nejsmutnější je na tom, že žáci svá jednání natáčejí, chlubí se jimi a přijdou jim velmi zábavné. Dokonce je zveřejňují na internetu či sociálních sítích. Odborníci (a já se k nim také připojuji) jsou toho názoru, že hlavní příčinou takového jednání mohou být počítačové hry a drastické scény, které mohou děti vidět z televizních filmů či seriálů. Tady bych ovšem chtěla upozornit i na vinu rodičů. Ti své děti nechávají raději sedět u televize či počítače, jen aby měli klid a nemuseli se svým dětem věnovat ba dokonce pro ně vymýšlet nějakou zábavnou činnost. O zapojení do sportovních aktivit či obyčejná společná procházka do přírody nepřipadá ani v úvahu. I toto je otázka k zamyšlení.

Tématem mé bakalářské práce je „*Problematika šikany na základních školách*“. Toto téma jsem si vybrala z více důvodů. Prvním bylo, že mně tato problematika přišla velmi přitažlivá a zajímavá. Druhým důvodem byl fakt, že i můj syn chodí do základní školy. Proto jsem chtěla vědět, jak se zachovat, kdybych tuto situaci musela řešit jako rodič. Dalším důvodem byla skutečnost, že i já se začínám ve školním prostředí pohybovat. Jsem toho názoru, že dobrou informovaností o tomto problému, který se ve školství vyskytuje, mohu řadě nepříjemností předejít.

Práce je členěna na dvě části – teoretickou a praktickou. V teoretické části popisují základní pojmy, projevy, druhy, znaky, příčiny a fáze šikany. Zabývám se zde i otázkou aktérů, prevence a způsoby řešení šikany. K tomu mi pomohla literatura od autorů Koláře, Říčana či Holečka.

V praktické části bylo mým základním cílem zjistit od žáků jejich informovanost o šikaně, osobní zkušenosti, vztah k rodičům i postoj k šikaně. Ze stran pedagogů jsem zjišťovala postoj k šikaně, četnost setkání se šikanováním i otázku závažnosti tohoto problému. Použila jsme k tomu dotazníková šetření. Tato šetření se skládala ze dvou dotazníků, které obsahovaly pět otázek s možnostmi odpovědí. Jeden dotazník byl určen

pro žáky a druhý pro učitele. Zjišťovala jsme tedy potřebné informace z řad žáků, studentů i z řad pedagogů.

V průběhu práce byly mnou stanovené cíle plněny, výsledky šetření analyzovány a hodnoceny.

Teoretická část

1 Vymezení základních pojmů

V současné době se nejen ve školní praxi objevuje problém šikany stále častěji. Bohužel si studenti neuvědomují rozdíl mezi nevinným škádlením a pošťuchováním a skutečnou šikanou. Ale opravdu v posledních desetiletích agresivita mládeže stoupá, což má dopad i na dlouhodobé podlomení duševního zdraví, sebedůvěry, radosti ze vzdělávání, ale v neposlední řadě i na uplatnění v budoucím životě. *„Existuje plynulý přechod mezi nevinným škádlením a surovým posměchem, mezi trochu hrubší legrací a vážnou brutalitou, mrzačící tělo i duši“* (P. Říčan, 1995, s. 13). Dalo by se konstatovat, že šikana je zvláštním případem agrese. Agresivní sklony se u člověka utvářejí již v prvních letech života tzv. instinktivní výchovou. Agrese je naučená, člověk si ji osvojuje na základě zkušeností jak vlastních (kopíruje jednání ve své rodině) , tak i zprostředkovaných (kopíruje jednání lidí ve svém okolí).

1.1 Definice šikany

Slovo šikana pochází z francouzského slova CHICANE, což se dá přeložit jako zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, ponižování, zneužívání a vydírání. Pojem šikana zavedl - jak uvádí Říčan (s. 25, 1995) – statečný pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem 1989 veřejně na toto téma promluvil. Pojem šikana se nejvíce spojuje v naší republice s armádou, vězením, učňovskými zařízeními, dětskými domovy, internáty, „pastáky“, ale začíná se ve větší míře objevovat i ve školách. Jak vlastně šikanu definovat – uvedu alespoň jeden z mnoha způsobů a možností. *„Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci“* (M. Kolář, 1997, s. 20). Významným znakem u šikany je nepoměr sil u účastníků, kdy převaha sil je u agresorů a oběti jsou vždy slabší, menší, bezbranné děti. Dalším typickým znakem je samoučelnost agrese, tedy nevyprovokované násilí. Cílem agresora je získat nad druhou osobou převahu, moc a kontrolu. Častěji se setkáváme se šikanou přímou tj. fyzické útoky, napadení, bití, loupeže,

poškození věci atd. Současně s ní se může objevovat i šikana nepřímá tj. drobné naschvály, pomluvy, intriky, ignorování, jedovaté poznámky, výhrůžky, nadávky. Nově hovoříme také o kyberšikaně, tedy šikaně ve světě počítačů, internetu a mobilních telefonů.

2 Projevy a druhy šikany

Podle toho v jakém prostředí se šikana odehrává, ji můžeme členit na šikanu

- školní
- vojenskou
- vězeňskou
- v dětských domovech
- ve výchovných ústavech
- mobbing – šikana na pracovišti
- bossing – šikana ze strany nadřízeného
- kyberšikana – prostřednictvím internetu, počítačů, mobilních telefonů
- apod.

Mezi další členění patří šikana

- přímá
- nepřímá (vyloučení ze společnosti, hanlivé posunky)
- fyzická
- verbální
- aktivní
- pasivní
- skrytá
- zjevná

Pro názornost uvedu několik konkrétních případů.

Fyzická agrese:

- bití, kopání, rány pěstí, fackování
- věšení na lustry
- škrčení kabelem, šálou, provazem
- svazování rukou, nasazování igelitových pytlíků na hlavu, dušení polštářem

- stříhání vlasů, „pupendo“, špendlíky na židli
- sprchování ve studené vodě
- malování propisovačkou na tělo oběti
- nalepování bonbonu či žvýkačky do vlasů
- apod.

Slovní agrese:

- vyhrožování mučením, násilím dokonce i zabitím
- hrubé nadávání
- urážení rodičů oběti
- výsměch handicapům, při neúspěchu, při chybách
- apod.

Krádeže, ničení:

- braní peněz, legitimací, listků na obědy, aktovek
- trhání oblečení
- přivlastňování věcí oběti jako jsou kalkulačky, hodinky, mp3
- ničení učebnic, sešitů, lámání tužek
- plivání do bot, lití vody do aktovek
- apod.

Manipulační příkazy, donucování:

- čištění bot, klečení před agresory
- nošení ponižující cedule
- odevzdávání svačiny, cigaret
- napovídání při písemných pracích, psaní úkolů
- sněžení či vypití něčeho odporného
- apod.

3 Znaky šikany

Základním znakem šikany, který je uveden i v samotné definici je *úmyslnost*. Agresor své jednání vykonává záměrně, cíleně, nejedná se o pouhou náhodu. Záměrem

agresora bývá ponížít lidskou důstojnost. Jeho chování má většinou stupňující tendenci – má potřebu být dominantní osobou, ovládat druhé, prosadit se před ostatními i na úkor druhých vrstevníků. Druhým podstatným znakem je *opakovatelnost*. Nejedná se tedy o pouhé náhodné potyčky, ale jde zcela určitě již o předem promyšlené akce. V drtivé většině případů šikany se o ní ani neví, je dlouho utajena a skryta před okolím nebo jsou známky šikany velmi málo zjevné a dají se snadno přehlédnout. Tady hrají závažnou roli spolužáci a samozřejmě pedagogové. Již při pouhém podezření, že vše není jako obvykle v pořádku, je nutno začít jednat, vyšetřovat a napravovat. Velký dík patří právě pedagogům a spolužákům, kteří mají tu schopnost rozpoznat skrývané utrpení obětí a dokáží požádat o kvalifikovanou pomoc již v této fázi šikany. V tento moment se dá předejít mnoha škodám, které šikana u oběti způsobí. Ať se již jedná o:

- ohrožení života oběti (někteří slabší jedinci jsou schopni spáchat i sebevraždy)
- ponížení lidské důstojnosti
- nerespektování základních lidských práv (resignace odůvodněná tím, že agresori je také nedodržují a nic se neděje)
- podceňování a přehlížení mravních norem
- nedůvěra k autoritám
- ztráta iluzí o společnosti
- apod.

Dalším znakem je *nepoměr sil mezi obětí a agresorem*. Oběť bývá týrána, ponižována, vydírána a zavražďována i v důsledku její slabší fyzické konstituce, handicapům – není schopna odporu a obrany. Agresor bývá fyzicky vyspělejší, mívá vždy převahu nad obětí, neboť si vybírá slabší jedince. Proto musí být učitel ve střehu a všimnout si i náznaků toho, že se šikana objevuje. Mnohdy je to velmi komplikovaný úkol, protože sama oběť nic nepřizná pod hrozbou další horší agrese ze strany agresora. Uvedu alespoň několik ukazatelů nepřímé šikany, které by mohly pomoci pedagogům k včasnému odhalení šikany na jejich pracovišti:

- žák je o přestávkách často sám, nemá kamarády
- při kolektivních sportech bývá šikanovaný jedinec volen do týmu jako poslední
- o přestávkách a volných chvílích vyhledává blízkost pedagogů
- hovoří-li před třídou, působí nejistě, ustrašeně
- oběť působí smutně, depresivně, nešťastně, stísněně, často pláče

- zhoršuje si školní prospěch (náhle a nevysvětlitelně)
- jeho věci jsou poškozené, znečištěné, rozházené
- chodí do školy špinavý, neupravený, má poškozený oděv
- postrádá nějaké věci
- nedovede vysvětlit odřeniny, modřiny, škrábance, rány na svém těle
- vyšší absence ve škole

Kromě ukazatelů nepřímé šikany existují i známky šikany přímé. Tyto znaky jsou již viditelnější a pedagog by měl včas zasáhnout a problém vyřešit. I zde uvedu několik příkladů:

- posměšné poznámky na adresu oběti, pokořující přezdívky, nadávky, ponižování, hrubé žerty
- kritika žáka, výtky na jeho adresu sdělované pohrdavým tónem
- příkazy, které oběť dostává panovačným tónem (a těmto příkazům se oběť i podřizuje)
- nátlak na žáka k vykonání nemorálních, někdy až trestních činů
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které oběť přijímá aniž by je dále oplácela
- rvačky, v nichž je jeden účastník zřetelně slabší a snaží se před silnějším soupeřem uniknout (někdy i s pláčem)

Velmi hezky tento problém definoval P. Říčan (1995, s. 28) „*Zásadně mluvíme o šikaně pouze tehdy, když je oběť z nějakého důvodu bezbranná, buď pro fyzickou slabost či neobratnost, pro svou izolovanost v kolektivu, pro své psychické zvláštnosti (bázlivost apod.), nebo proto, že agresori útočí ve skupině. Jde tedy o asymetrickou agresi.*“

4 Příčiny šikany

Některé příčiny šikany mohou být zřejmé a zjevné hned na první pohled, ale většina motivů vedoucích k šikanování jsou skryté. Jak jsem již psala, je nutno být stále ve střehu a při jakékoli změně v chování žáka je potřeba alespoň zvýšit zájem o dění a včas zasáhnout.

Již v naší historii by se daly najít první možné příčiny šikany. Jde o tzv. *tlak k mužnosti*. Chlapci se učili bojovat s meči, byla povinná vojenská služba, kde se očekávala

statečnost a bojovnost. Nepřijatelná byla a dodnes je (většinou mezi chlapci) zbabělost, citlivost a něžnost. Jistě si všichni vzpomeneme na často používanou větu – Nebud' „srab“. Chlapci se museli projevovat jako tvrdí, energičtí a bojovní muži. Pokud to přeneseme do školního prostředí, typické je to pro sporty, kdy ti tělesně slabší a báznělivější jedinci dostávají více zabrat, a to jak po psychické stránce, tak po stránce fyzické. Sami ale nechtějí vyčnívat z davu a být terčem posměchu, zesměšnění, ponížení či případné šikany.

Dalším motivem je *touha po moci*. Jakmile jednou okusí agresor pocit, že má tu možnost někoho ovládat, je k nezastavení. Začne si jednoduše plnit své sny a nesplněná přání, začne uspokojovat své potřeby i na úkor druhých a nezastaví se před ničím.

Nejčastějším motivem je *zvýšení si prestiže*. Tito lidé mají potřebu vynikat nad ostatními a zároveň se tím před ostatními předvádět. Ve škole je to typické v období puberty, kdy se jedno pohlaví chce zalíbit tomu druhému, stoupnout v jeho očích a to by se mu normální cestou nepodařilo. Dalo by se říci, že ubližování druhému mu nedělá ani radost ani mu nepřináší pocit uspokojení, jen oběť využívá pro své účely.

Pokud má agresor z ubližování a trpění druhých potěšení hovoříme o *motivů krutosti*. Tento motiv je často spojován se sexuálními a náboženskými souvislostmi, jako je uctívání satana a rituály k tomu patřící. Jen se ale zamysleme, jak někteří jedinci s radostí ubližují nevinným zvířatům a vůbec jim to nepřipadá divné, bohužel si připadají důležitě, vtipně. I to je důvod k zamyšlení.

U některých mladých lidí se projeví jako motiv šikany *touha ničit a devastovat*. Začíná to jako nevinná hra ve školce, kdy jeden zničí hračku toho druhého nebo mu roztrhá knihu, rozstříhá oblečení apod. U starších jedinců se tato touha něco ničit, devastovat projeví i jako důsledek pomsty a nenávisti směřované k oběti.

Další příčinou šikany je samotná *zvědavost*. Jedná se spíše o experiment agresora. Zde agresor zkoumá a posuzuje, co se stane, když druhému ublíží, jak se dotyčný zachová ve strachu, bolesti a ponížení. Co vše oběť vydrží.

V neposlední řadě je důvodem samotné šikany *nuda, zábava*. Jedinec nemá co dělat a touží po dalších vzrušujících silnějších zážitcích, které ho z nudy vyvedou a pomohou mu nudu překonat. Tato osoba hledá další senzace, které mu obohatí dosud nudný stereotypní chod jeho života.

5 Fáze šikany

Šikana má svůj vývoj. Nikdy to není rovnou bití nebo ničení věcí. Zpravidla začíná lehkými projevy a pokud se na ni včas nepřijde a neodstraní se, může se stále stupňovat a dojít až k poslední fázi tedy až k nejvyššímu a nejtvrdějšímu stupni šikany. V literatuře se uvádí celkem pět základních fází šikany. První tři stupně se označují za *počáteční fáze šikany* a zbylé dva označujeme jako *pokročilé fáze šikany*.

5.1 První fáze šikany = ostrakismus

„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíben a neuznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod“ (M. Kolář, 1997, s. 32). Vyčleněný jedinec se tedy cítí sám, je u ostatních členů skupiny neoblíben. Ostatní ho pomlouvají, nebaví se s ním, odmítají ho i jeho názory a intrikují za jeho zády. Dochází i k vyhrožování, nadávání, zesměšňování, ignorování a izolování oběti. V této fázi šikany se jedná spíše o slovní podobu šikanování, zpravidla se zde ještě neobjevuje fyzická forma násilí. Ale někdy právě tato forma psychického násilí je horší než fyzická šikana a může způsobit daleko rozsáhlejší škody. Někteří jedinci tento psychický tlak neunesou a bohužel jsou schopni spáchat i sebevraždu. Pro větší názornost a snažší pochopení jsem zařadila do své práce ilustrační obrázek, který je k nahlédnutí pod přílohou č.3 této práce.

5.2 Druhá fáze šikany = fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V této fázi šikany přerůstá psychický nátlak do fyzické agrese, kdy agresor přitvrdí při manipulaci s obětí. Jedná se o situace, kdy se agresor dostane pod větší tlak napětí a oběť mu slouží jen jako ventil. Spolužáci si na oběti odreagovávají své nepříjemné pocity, které mohou pramenit např. z blížící se těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem apod. K podobným situacím dochází ale i v podmínkách příjemných, jako jsou brigády, pobyty na horách. Spolužáci zde spolu tráví mnoho času a při pocitu nejistoty či nudy vymýšlí zábavu na úkor nejzranitelnějšího spolužáka. Nejnebezpečnější jsou však situace, kdy ve

skupině žáků existují agresivní jedinci, kteří již od počátku používají násilí k uspokojování svých potřeb. Praktikují své násilí jen jako zábavu a obveselení svých vrstevníků a obdivovatelů. Další vývoj šikany zde do značné míry závisí na reakci skupiny respektive na postojích zbylých žáků k šikanování. Pokud existují kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty těchto žáků (zejména k násilí a ubližování druhým), pokusy o šikanování nemohou dále uspět. Pro větší názornost jsem rovněž zařadila do své práce ilustrační obrázek, který je k nahlédnutí pod přílohou č.4 této práce.

5.3 Třetí fáze šikany = klíčový moment – vytvoření jádra

V této fázi nastává klíčový moment, kdy se rozhodne, jestli se počáteční stadium šikanování zastaví, nebo se přehoupne do stadia pokročilého šikanování. Pokud zasáhne kdokoliv proti skupince agresorů tzv. údernému jádru, ještě může dojít k odvrácení situace. Uvádím kdokoliv, neboť se domnívám, že zasáhnout v tento moment nemusí jen spolužáci, ale také vnímavý kantor, který je schopen rozlišit nevinné žertování a jasnou podobu šikanování. Při včasné zásahu se do dalších dvou mnohdy katastrofálních stadií dostane jen malé množství školních kolektivů. I zde zařazuji ilustrační obrázek, který je k nahlédnutí pod přílohou č.5 této práce.

5.4 Čtvrtá fáze šikany = většina přijímá normy agresorů

V této fázi je podstatným jevem to, že většina kolektivu přijme názory a činnosti agresorů jako své nové platné normy. Tyto normy se pak stávají nepsaným zákonem, který musí každý dodržovat, aby sám nebyl ze skupiny vytěsněn. Základním kamenem je zákaz „bonzování“. Dochází k přeměně celé skupiny, kdy se krutě chovají nejen agresoři, ale přidávají se k nim i ostatní s podobnými sklony a dokonce i mírní a ukáznění žáci. Týrají své spolužáky (oběti) spolu s ostatními a u některých to vyvolává i pocit uspokojení. Skupina je jednoznačně ovládána a existuje jen několik členů ve skupině, kteří nejsou oddanými přívrženci. I mezi oběťmi, pokud jich je více, přestává fungovat soudržnost a kamarádství. I oni začínají mezi sebou soupeřit a hledat na druhém chyby, na které pak upozorňují, jen aby oni sami nebyli terčem agresorů. Pro lepší pochopení jsem jako ilustraci zařadila obrázek, který je přílohou č.6 této práce.

5.5 Pátá fáze šikany = totalita neboli dokonalá šikana

V této poslední fázi šikany je typické přijetí nebo alespoň respektování norem agresorů všemi členy kolektivu. Brutální násilí je zde považováno za normální a je nastolen totální režim šikany. Jinými slovy je tato fáze označována jako *stadium vykořisťování*. Agresoři se sami označují za krále, nadlidi, kingy, mazáky a oběti jsou označováni za podlidi, poddané či bažanty. Agresoři způsobují obětem bolest, využívají je po všech stránkách (od materiálních hodnot, přes city, školní znalosti až po rozumové schopnosti), znásilňují je všemi způsoby a oběti nejsou schopni se bránit ani odporovat. U agresorů tento stav vyvolává nárůst násilí a zdokonalení forem násilí, což v některých případech skončí až závislostí na šikanování. I pro tuto fázi šikanování zařazuji ilustrační obrázek, který je k nahlédnutí pod přílohou č.7 této práce.

6 Aktéři šikany

6.1 Agresoři

Agresivita se u lidí vytváří již v předškolním věku. Svou roli zde hrají jak temperamentové dispozice jedince (vznětlivost, impulzivita), tak způsob výchovy a zacházení s jedincem v rodině (lhostejnost, ponižování, bití, tresty, nadávky, tolerance k násilí). Pokud totiž šikanující dítě není od počátku usměrňováno především ze strany rodičů, projevy šikany bere jako součást každodenního života a naučí se velmi rychle, jak ovládat druhé pomocí síly.

Tento typ lidí má touhu být dominantní, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Umí velmi dobře potlačit svou nejistotu a skrývat svůj strach a na druhou stranu využívají strachu druhých. Agresoři bývají velmi sebejistí, sebevědomí, neúzkostní. Obvykle se jedná o žáka, který je méně pozorný při vyučování, v průměru má o něco horší prospěch než ostatní děti, velmi snadno se urazí, lže, podvádí aniž by měl pocit viny. Velkým mýtem je domněnka, že iniciátoři šikany jsou vždy fyzicky zdatní, silní, obratní jedinci s nižším intelektem. Často se agresorem stává dítě fyzicky slabé, ale s vyšší inteligencí. Právě tato inteligence spojená s bezohledností a krutostí může vyvážit nedostatek jeho tělesné síly. Ke svým záměrům dokáže získat skupinu, proti jejíž převaze je oběť bezmocná. Dokonce

může pouze šikanu vymyslet a zorganizovat tak, aniž by se on sám oběti dotkl.

Podle Koláře (s. 86, 2005) existují tři typy iniciátorů šikany:

- *hrubý, primitivní agresor* – tento typ agresora má tendence k impulsivnímu jednání, k energetickému přetlaku, ke kázeňským problémům. Má narušený vztah k autoritě, je zapojen do gangů, páchá trestnou činností. Jeho šikana je masivní, tvrdá a nelitostná. Vyžaduje vždy absolutní poslušnost od ostatních. Typický je častý výskyt agrese a brutality v rodinném prostředí.
- *slušný, kultivovaný agresor* – tento typ agresora jeví známky narcistické poruchy osobnosti, zvýšené úzkostlivosti. Jeho šikana je cílená a rafinovaná, děje se ve skrytu bez svědků. Tito agresori pocházejí často z perfekcionalistických rodin, kde je vyžadován důsledný a náročný přístup formou vojenského drilu bez projevů lásky.
- *agresor vtipálek, srandista* - poslední typ agresora se vyznačuje vysokou sebedůvěrou, výmluvností, vtipností, oblíbeností, přehnaným optimismem a dobrodružností. Šikana slouží pouze k pobavení jeho sama a k pobavení ostatních – spíše se jedná o šikanu psychickou jako je např. shazování před druhými, jezení svačín,...V rodině se mnohdy setkáváme s citovou prázdnotou a absencí duchovních i morálních hodnot.

6.2 Oběti

Obětí šikany se může stát kdokoliv. Může to být dítě, které přijde do školy jako nové a vstupuje tím do již sehraného kolektivu. Oběťmi se často stávají i jedinci, kteří se něčím odlišují od ostatních nebo vykazují nějakou známku slabosti. I u obětí můžeme rozlišovat tři druhy:

- *oběti s tělesným, psychickým nebo sociálním handicapem* – malá fyzická síla, obezita, tělesná neobratnost, tichost, plachost, psychická labilita, depresivní stavy, odlišnost ve vnějším vzhledu – barva vlasů, vzhledová vada, nízký socioekonomický status rodičů
- *oběti silné a nahodilé* – tento druh obětí lze těžko konkretizovat, jak je zjevné již podle názvu
- *oběti deviantní a nekonformní* - sem patří jedinci, kteří se odlišují od kolektivní

normy, ti žáci, kteří mají nějaké přednosti, jako je tvořivost, přemýšlivost, dobrý vztah s učiteli či vynikající prospěch; můžeme sem zařadit i odlišnosti rasové, náboženské či kulturní povahy

Pokud jde o psychické vlastnosti bývá typická oběť šikany plachá, tichá, citlivá, bojácná, velmi sebekritická, má nízké sebevědomí, podřizuje se a neumí se prosazovat mezi vrstevníky. Nejčastěji je ale k šikaně vybírán tzv. *outsider třídy*, tedy dítě osamělé, uzavřené, izolované od ostatních, bez kamarádů, neschopné se přidružit a udržet si sympatie alespoň části třídy.

V této kapitole bych chtěla ještě zdůraznit i vliv rodiny, která, aniž by to mnohdy tušila, může svého potomka postavit do role oběti šikany. Jedná se hlavně o děti, které jsou příliš ochraňovány, mají velmi úzkostnou výchovu a to pak vede k jejich nesamostatnosti, neumění se sami bránit a neprosazování se v kolektivu. Dalším podstatným důvodem k šikaně bývá i kapesné, nemoderní oblékání a dokonce i zastaralé názory, které rodiče přenášejí na své děti.

6.3 Školní třída

Šikana není jen záležitostí dvou osob tedy agresora a oběti, ale nezastupitelnou roli mají i přihlízející - tedy celý školní kolektiv. Záleží na čí straně jsou sympatie třídy, zda dokáží vyjádřit nesouhlas, lhostejnost, sympatizování ba dokonce aktivní angažovanost při samotném činu. Zde výzkumy potvrdily, že děti mladšího věku (na začátku školní docházky) šikanu odsuzují, dokáží oběti pomoci a viníka bez zábran označí. U starších dětí (9 až 15 let) se sympatie k oběti zmenšují, nechápou jeho stěžování a šikanu přehlížejí. Dalo by se rovněž usuzovat, že pokud je agresor spolužákům nesympatický, šikanu jistě schvalovat nebudou a nedovolí oběti ubližovat. Pokud se ovšem jedná o žáka, který má jejich sympatie a nepohrdají jím, mohou zaujmout souhlasný postoj a v některých případech se i sami aktivně zapojí do ubližování oběti. Z toho je zjevné, že role přihlízejícího má pro vývoj šikany stěžejní význam.

6.4 Šikana a rodiče

Stejně jako velká část naší populace vědí i rodiče školních dětí o nebezpečí šikany velmi málo a možná proto tuto problematiku podceňují. Pokud je samotná škola neinformuje v rámci prevence o problému, rodiče si vůbec nepřipouští možnost, že by se to mohlo týkat právě jejich dětí.

Rodiče obětí se o šikaně dovídají mnohem častěji než rodiče agresorů. Buď se jim samotné dítě svěří se svým trápením nebo jsou příznaky šikany tak viditelné, že se sami rodiče dovítí. Tyto děti však své rodiče prosí, aby nic neřikali, aby nezasahovali – a ti jim bohužel často vyhoví. Důvodem je názor, že jim škola nepomůže ochránit jejich dítě, že šikana patří k dětství a že situaci zvládnou sami vhodným způsobem např. návštěvou odborníka, psychologa, právníka apod.. To je však největší chyba.

Rodiče agresorů se zpravidla nedovědí, že jejich dítě šikanuje jiné děti, neboť se s tím doma zřídka kdy agresor pochlubí. Rodiče nic netuší a když se o prohřešku dozvědí, reagují zkratkovitě, neadekvátně a nelítostně. Ve většině případů následuje fyzické potrestání čili nelítostné seřezání. To bohužel situaci nevyřeší a mnohdy vede k nárůstu agresivity u dětí. Dalším častým jevem je to, že si rodiče agresora namlouvají, že obvinění jsou falešná a že ostatní přehánějí. Ta nejhorší reakce podle mého názoru je, že jednání svého dítěte ocení a uvítají ho jako projev ostrých loktů, které jsou v dnešním světě potřebné a mohou se v životě hodit. Sami si neuvědomují, že se tímto stávají nepřímými účastníky šikany a svým dětem tak připravují velmi složitý osud.

7 Prevence šikany

„Podobně jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než je později – možná už příliš pozdě – odstraňovat nebo proti němu bojovat. Prevence šikany je na místě jak tam, kde k ní dosud nedochází, resp. kde nebyla upozorována, tak i tam, kde k ní prokazatelně došlo, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě a kde jde nyní o odstranění hlubších příčin a o to, aby se problémy neopakovaly“ (P. Říčan, 1995, s. 71).

7.1 Prevence šikany ve škole

Přístupy k prevenci šikanování a násilí na školách jsou zakotveny v Metodickém pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 24 246/2008-6. Školy a školská zařízení mají dle pokynu usilovat o vytvoření bezpečného prostředí a *pocitu bezpečí* pro žáky.

Na systémové úrovni vychází školy z Metodického pokynu k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, č. j. 20 006/2007-51.

V pedagogické praxi to znamená, že ředitel školy zajišťuje:

- vzdělávání pedagogických i nepedagogických pracovníků škol v oblasti problematiky šikanování v akreditovaných kurzech
- dohled pedagogických pracovníků nad žáky v době před vyučováním a o přestávkách, přičemž dohled zaměřují i na prostory, kde by mohlo k šikanování docházet
- seznámení pedagogických pracovníků s negativními důsledky šikanování, a to jak pro oběti a pachatele, tak i pro celý třídní a školní kolektiv
- doplňování školní knihovny o literaturu z oblasti problematiky násilného chování a šikanování

Ve školním řádu musí být jasně stanovena pravidla chování včetně sankcí, které nastanou při porušení těchto pravidel.

Škola rovněž musí mít dle Metodického pokynu MŠMT č. j. 14 514/2000-51 pověřeného jednoho učitele funkcí *školní metodik prevence sociálně patologických jevů*. Zpravidla to bývá výchovný poradce, neboť úkoly výchovného poradce i školního metodika se v obsahové části prolínají.

Každá škola si vytváří vlastní program proti šikanování, který je součástí Minimálního preventivního programu. Na jeho tvorbě by se měli podílet všichni pedagogičtí pracovníci školy. Vše, co je uvedené v tomto programu, směřuje k vytvoření bezpečného, respektujícího a spolupracujícího prostředí. Tento program je vytvořen bez ohledu na to, zda na dané škole k projevům šikany došlo či nikoliv. Součástí programu je krizový plán. V krizovém plánu jsou přešně stanoveny kompetence jednotlivých osob a je zde zakotven i doporučený postup vyšetřování a způsob řešení případně vzniklé šikany.

Dosud jsem se zabývala normativními úpravami prevence šikany na školách. Při naplňování prevence však nezastupitelnou a hlavní roli mají samotní jednotliví učitelé. Ti ovlivňují skupinu (třídní kolektiv) a upevňují v ní pozitivní vazby a vztahy jednotlivých členů. Učitel může a má důsledně sledovat vztahy mezi žáky, motivovat děti ke slušnému chování a k dodržování mravního kodexu všechny bez rozdílu.

*„Učitel by měl vědět, že občas probíhá ve třídě boj o moc (otevřený či skrytý) a v rámci prevence šikany by měl projevovat **solidaritu se slabými**. Dobrý učitel využívá každé příležitosti k povzbuzení outsiderů, dodává jim odvahy, posiluje jejich sebevědomí. Aby je ujistil, že jsou stejně hodnotné jako ostatní děti, dává jim příležitost občas v něčem vyniknout“ (V. Holeček, 1997, s. 40).*

V rámci preventivního opatření musí učitel umět dětem naslouchat, využít jejich potřeby ke svěřování a občas projevit i jisté porozumění nad jejich drobnými prohřešky. Bohužel mnohem častěji se učitelé od outsiderů distancují, jen aby neutrpěla jejich **autorita**. Zvýšení či obnovení autority učitele je nejprioritnější úkol dnešní doby. Díky své autoritě může učitel plnit plnohodnotně své poslání i při vypořádávání se se šikanou. Na zvýšení autority učitele má vliv také ředitel školy, který se může za svého učitele důsledně postavit a obhajovat jeho autoritu podporou za všech okolností. Učitel by měl ovšem především zůstat osobou nejen autoritativní, ale i důvěryhodnou – komu žáci důvěřují a na koho se mohou spolehnout.

Říčan (s.73, 1995) jako zásadní preventivní opatření proti všem sociálně patologickým jevům považuje **výchovu žáků k demokracii**. Tato výchova dle něho obsahuje šest hlavních zásad:

- ptát se dětí na jejich názory a přání, trpělivě a s respektem jim naslouchat a diskutovat s nimi
- dávat třídě jako celku – při vhodných příležitostech – možnost volby
- pěstovat žákovskou samosprávu v rámci školy i jednotlivých tříd
- otevřeně informovat rodiče o problémech školy, o nepříjemných událostech i o chybách, ke kterým došlo
- uplatňovat ve vztahu k rodičům politiku otevřených dveří, tedy jim umožnit co nejčastější přístup do školy
- podněcovat aktivitu rodičovské organizace na škole

Dalším preventivním, podle mého názoru velmi účinným prostředkem, je **ideová**

výchova. V podstatě spočívá ve vštěpování základních hodnot naší společnosti. Základem je osobní příklad učitele, který význam těchto hodnot předává žákům tím, jak se k nim chová. Vhodné jsou v tomto případě i diskuze s dětmi k danému tématu. Žáci si sami formulují stručné zásady, podle kterých by se mělo jejich chování řídit. Nakonec žáci s učitelem vyberou nejdůležitější zásady (je určen jejich konečný počet), napíší se na list papíru a ten je ve třídě vyvěšen tak, aby ho měli všichni stále na očích.

V neposlední řadě funguje jako prevence proti šikaně **dozor ve škole**. Je to jednoduchý, ale velmi účinný preventivní prostředek. Čím více dospělých je vidět na chodbách školy před vyučováním či během přestávek, tím menší je příležitost agresorů k šikanování. Podmínkou je ovšem to, že dozor nebude stát jen na jedné místě, ale udělá kontrolu všech prostor, zejména málo frekventovaných míst a zákoutí, kde často k šikaně dochází.

„Šikana je sice velmi vážný a složitý pedagogický problém, ale nesmíme agresory hned zcela odsoudit a „odepsat“ ani tehdy, když je pro nás nepochopitelné, jak si mohli počínat tak krutě. Po potrestání se chováme, jako kdyby k žádné šikaně nedošlo“ (V. Holeček, 1997, s. 43). Hlavním úkolem učitelů je pak následná **práce s agresory**, tlumení jejich agresivních sklonů. Doporučují se zejména tyto postupy:

- užívat co nejvíce pochvaly, přičemž velkou pochvalou je oceníme zvláště v případech, kdy svoji impulzivitu zvládnou v provokující situaci
- zaměstnávat je pro ně aktivní činností, ve které mohou být úspěšní, kde vyniknou
- učit je sociálním dovednostem
- povzbuzovat empatii, jelikož agresori často těžko chápou, jak silně jejich oběti trpí a je potřeba agresorům poskytnout zážitek z pocitu, že jsou milováni, neboť tento pocit jim dosud chyběl nebo ještě chybí především v projevech citů v rodině
- pomáhat jim vybudovat si svoji perspektivu, co čekají od budoucnosti a proč je potřeba změnit své chování

7.2 Prevence šikany v rodině

I když se o problematice v současné době více hovoří, stále existuje spousta rodičů, kteří toto téma podceňují. Domnívají se, že se to jejich dětí vůbec netýká a nebezpečí šikany - nejen na školách - neřeší. Neuvědomují si ani tu skutečnost, že právě oni jsou

podstatnou součástí sociálního vývoje a chování u svého dítěte.

Na rodičích nejvíc záleží, jak vychovají své dítě, jaké mu vštěpí morální hodnoty a jaká osobnost z jejich dítěte vyroste. Pokud nechají své dítě vyrůstat bez dozoru, bez jakýchkoliv zásahů při negativním chování, naučí se dítě manipulovat s lidmi či dokonce použít i síly při dosahování svých cílů.

Typické znaky v rodině agresorů jsou:

- chybí zde projevení lásky k dětem – ani samotné děti neumí pak dál tento pocit přenášet, vyjadřovat a někdy se za něj i stydí
- negativní postoje k dětem – důvodem mohou být nechtěné děti, svádění neúspěchů dospělých na děti,.....
- výchova probíhá formou vojenských povelů, které se musí vykonat přesně tak, jak byly zadány a nedostává se vyjádření pochvaly za splnění úkolu
- nepřítomnost mravních hodnot
- děti samotné se setkávají s brutalitou v rodině a toto chování pak pouze napodobují a vnímají ho jako správné (např. fyzické tresty, výbuchy emocí,..)
- tolerance negativního chování u dítěte, kdy rodiče nemají stanoveny spolu s dětmi hranice, co se smí, co se dá ještě tolerovat a co je již nepřijatelné
- zvýšený temperament dítěte

Pokud neexistuje v rodině prevence šikany, agresori se velmi často stávají členy skupin, které mají v dospělosti konflikty se zákonem. Pokud se v rodině chování dětí usměrňuje, vysvětluje se jim důsledek jejich chování, dokáží rodiče snížit riziko kriminality u svých dětí a usnadnit jim tak další průběh jejich životní etapy.

Typické znaky v rodině obětí jsou:

- přespříliš starostliví či neurotičtí rodiče
- ochranné matky
- absence otce v rodině
- zastaralé názory rodičů, které přenáší na své děti

8 Řešení šikany

„Optimálním řešením šikany je její prevence. Tu představuje na úrovni školy

především výchova k empatii a kooperativním vztahů ve třídě. Pokud již k šikanování dojde, je důležité zasáhnout v ranných stádiích“ (M. Kocurová, 2002, s. 5).

8.1 Vyšetřování

Odhalení šikany je velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Proto si vyšetřující pedagog musí uvědomit, že:

- se stane laickým kriminalistou a psychoterapeutem
- musí postupovat dle strategie a taktiky
- bude poskytovat ochranu a emoční podporu oběti, která je vystavena do krajní nouze
- nesmí se nechat zmanipulovat a obelhat
- nastane i situace, kdy žáci projeví odpor při spolupráci na odhalování šikany
- samotné vyšetřování nelze vyřešit během jedné přestávky, ale jedná se o věc časově náročnou a musí se jí dát dostatečný prostor, neboť v opačném případě by se totiž mohlo napáchat víc škody než užítku.

Samotné vyšetřování by mělo obsahovat pět kroků.

1. rozhovor s informátory a oběti

Nejprve vyslechneme informátora, který popisuje vnější obraz šikanování. Zdroj informací musíme chránit, nesmíme ho při výslechu prozradit. Ihned poté vyslechneme samotnou oběť šikany. Je lepší nechat oběť nejprve vše sepsat a pak ji teprve ústně vyslechnout a probrat všechny jeho poznámky.

2. nalezení vhodných svědků

Toto je sice druhý, ale nesmírně důležitý krok vyšetřování. Vytipujeme si žáky, kteří budou ochotně a hlavně pravdivě vypovídat. Nejvhodnější jsou svědci nezávislí jak na oběti, tak na agresorovi. Zde se dělá nejvíce chyb.

3. individuální, popřípadě i konfrontační rozhovory se svědky

Pozor. Nejedná se o konfrontaci oběti a agresora ani o společné vyšetřování svědků a agresorů. V takovém případě často oběť svoji pravdivou výpověď odvolá. Proto je vhodné svědky izolovat a dělat s nimi individuální rozhovory. Výpovědi je dobré si zaznamenat a dopsat k nim i své poznámky a komentáře.

4. zajištění ochrany obětem

Oběť musí vědět, že je chráněna. U počátečních stadií šikany nejsou potřebná mimořádná opatření. U pokročilých stadií šikany se „*oběť nesmí nikdy ponechat svému osudu.*“ (M. Kolář, 1997, str. 96) Mezi opatření, které lze využít, patří dlouhodobější uvolnění oběti ze školy, pouštění oběti ze školy o chvíli dříve nebo přechod oběti na jinou školu.

5. rozhovor s agresory, případně konfrontace agresorů

Toto musí být vždy poslední krok při vyšetřování, neboť vyžaduje dokonalou přípravu. Vyšetřující zná již vnější obraz šikanování a má nashromážděn dostatek faktů a důkazů. Díky přesvědčivosti důkazů pak nejsou schopni agresoři vše popřít, vyvrátit nebo zpochybnit. Ve velkém procentu případů bývají tímto - zatím nic netušící agresoři - zaskočeni a dochází k jejich resignaci. Hlavním významem tohoto bodu je paralyzovat jejich agresi vůči ostatním a zdůraznit jim následky jejich činů.

Úkolem tohoto vyšetřování v praxi je nalézt odpovědi na otázky:

- kdo je oběť, popřípadně kolik je obětí
- kdo je agresorem, popřípadně kolik je agresorů
- pokud je více agresorů, pak kdo je iniciátor a kdo je aktivní účastník šikanování
- co, kdy, kde a jak dělali agresoři konkrétním obětem
- k jakým závažným agresivním a manipulativním projevům došlo
- jak dlouho šikanování trvá

Odpovědi je nutno důkladně zapsat, protože mohou a často slouží jako důkazní materiál.

8.2 Náprava

Jakmile je dokončena fáze vyšetřování šikany a víme, co jsme potřebovali zjistit a znát, je nutné přistoupit k druhé části úkolu – k nápravě. Vyšetřování samo o sobě nemá zásadní vliv na změnu situace v chování aktérů šikany a velmi často se tedy vyšetřování s nápravou prolínají. Náprava není pouze jednorázový zásah, nýbrž jde o dlouhodobý a náročný proces. I zde nacházíme řadu metod, které lze použít. V této práci zmíním metody dvě, které jsou považovány za metody základní. Jedná se o metodu *vnějšího nátlaku* a o metodu *usmíření*.

8.2.1 Metoda vnějšího nátlaku

„Vnější nátlak neboli metoda restrikce je v pedagogické praxi hojně využívána. Většinou je tím jediným, na co pedagogové v boji proti šikanování sázejí. Záměr je prostý – přinutí trestem a strachem viníky k zastavení agresivního chování a k dodržování oficiálních norem. Potřeba razantnosti a potřeba zajistit bezpečí všem ohroženým vyžaduje, aby metoda zahrnovala tyto tři součásti

- *individuální nebo komisionální pohovor,*
- *oznámení o potrestání agresorů před celou třídou,*
- *ochranu oběti“ (M. Kolář, 2005, s. 121).*

1. Individuální nebo komisionální pohovor

U počátečních podob šikanování stačí vyvinout ze strany pedagoga nátlak mezi „čtyřma očima“. V případech závažnějších je potřeba uplatnit nátlak prostřednictvím komisionálního pohovoru. Složení komise je různé, záleží na typu školy a na okolnostech. Přínosem bývá účast třídního učitele, výchovného poradce, ředitele popř. jeho zástupce, mistra či vychovatele. Naznačím zde posloupnost jednání při pohovorech:

- seznámení rodičů s problémem – účelem tohoto kroku je seznámit rodiče s výsledky vyšetřování, kdy rodiče nejsou zváni všichni najednou, ale jednáme s nimi jednotlivě a při sdělování výsledků šetření nezacházíme do detailů, postačí uvést jen obecné zjištění
- postupné vyjádření všech pedagogů - zjišťujeme jejich stanoviska a názory k dané situaci
- vyjádření žáků
- vyjádření rodičů
- porada výchovné komise, která probíhá za zavřenými dveřmi a je zde již připravováno resume k případu šikany
- seznámení rodičů a žáků se závěrem komise
- veřejné oznámení závěrů komise a potrestání agresorů

Výchovná komise resp. škola, má k dispozici pro potrestání agresorů opatření jak běžná, tak i mimořádná. Uvedeme si jen některá, která přicházejí na našich školách v úvahu:

- výchovná opatření – napomenutí a důtka pedagoga, důtka ředitele či podmíněčné vyloučení
- snížení známky z chování
- převedení do jiné třídy
- vyloučení ze školy
- krátkodobý dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu
- umístění do diagnostického ústavu a následné nařízení ústavní výchovy

2. Oznámení o potrestání agresorů před celou třídou

Druhou částí této nátlakové metody je informování celé třídy o závěru výchovné komise. Hlavním úkolem tohoto bodu je přesvědčit žáky, že zaměstnanci školy dokáží spolehlivě zajistit ochranu slabých před silnými a dokáží žákům nutnost respektovat kázeňské normy školy. Pokud škola žáky se závěrem komise neseznámí, přiznává tím svůj nezájem k problematice šikany. Informování třídy může proběhnout jak formou diskuze, tak se může jednat o pouhé strohé a rázné oznámení faktů. V této chvíli by většina třídy měla rozhodnutí komise přijmout, respektovat, ba dokonce ho i podpořit.

3. Ochrana oběti

Jako poslední, ale nezbytnou součástí metody, je zajištění ochrany oběti.

8.2.2 Metoda usmíření

Od předešlé metody se zásadně liší. Lze ji použít jen v přísně vymezených případech šikany, kdy nebyla naplněna podstata trestného činu, tedy při nebrutálních formách šikany prvního a druhého stadia. Tuto metodu lze jinými slovy použít u počátečních stadií šikany, kde normy šikany nebyly přijaty většinou členů dané skupiny. Místo donucení k vnější poslušnosti se sleduje vnitřní proměna vztahů mezi agresory a oběťmi. Agresor se do oběti vcítí, má s ní soucit a pochopí jeho utrpení. Pak je řešením problému domluva a usmíření mezi aktéry šikany. Nekoná se zde potrestání, ale hledá se náprava v neformální atmosféře. I tato metoda má několik kroků.

1. Nejnutnější diagnostika

Provádí se diagnostika vnějšího obrazu a odhad vnitřního vývoje šikanování. K šetření se použijí:

- rozhovor s informátory a oběťmi
- nalezení vhodných svědků
- individuální popř. konfrontační rozhovory se svědky

2. Rozhovor s obětí

Po diagnostice následuje rozhovor s obětí. Oběť informujeme, že již víme všechno, co potřebujeme, abychom provedli nápravu. Vysvětlíme jí, že nápravu lze udělat dvěma způsoby. Jednak potrestáním a na druhé straně společnou domluvou a usmířením. Společně zvážíme, který způsob je vhodnější. Vést v tento okamžik rozhovor není vůbec snadné, neboť oběť se nachází v nouzi, těžko o situaci hovoří. Pedagog by měl v tuto chvíli oběť maximálně podpořit, povzbudit a přesvědčit ji, že za ní stojí.

3. Rozhovor s agresory

Pokud je u agresora pozorovatelná ochota ke změně v jeho chování, je mu nabídnuta domluva a usmíření s obětí. Po jejich souhlasu – tedy agresora i oběti – následuje společné setkání. Souhlas oběti je velmi důležitý. Většinou se usmíření nebrání, ale nemůžeme oběť vystavit dalšímu traumatu ze setkání s bezohledným útočníkem bez jeho vědomí.

4. Společné setkání a hledání nápravy

„Cílem setkání je dovést účastníky k porozumění problému, společnému hledání nápravy a usmíření“ (M. Kolář, 1997, s. 109).

9. Kyberšikana

Pod pojmem kyberšikana rozumíme specifický druh šikany, který probíhá ve světě elektronických prostředků jako jsou počítače, internety a mobilní telefony. Jedná se stejně jako u šikany o úmyslné dlouhodobé chování agresora, jehož útoky na oběť se postupně stupňují a mají za úkol ponížit, zesměšnit, ublížit.

9.1 Způsoby kyberšikany

Jak bylo již zmíněno, kyberšikana probíhá přes mobilní telefon či přes internet. Uvedme si alespoň některé příklady. Kyberšikana probíhající *přes mobilní telefon* může mít následující podobu:

- SMS či MMS s nevhodným obsahem (urážení, zastrašování)
- časté volání
- neustálé prozvánění
- focení nebo natáčení bez souhlasu a následné zveřejňování těchto snímků dalším subjektům

Kyberšikana *přes internet* se může vyskytovat v následujících podobách:

- zakládání falešných profilů
- změny původního profilu
- krádeže hesel
- zneužití účtů
- e-maily s nevhodným obsahem
- obtěžování přes webkamery (ICQ, Skype,..)

9.2 Typy kyberšikany

Existují dva základní typy kyberšikany:

- *přímé útoky* – kdy útočník přímo sám zaútočí na oběť. Tento druh kyberšikany převažuje před druhým typem a patří sem např. nevhodné, hanlivé, zastrašující SMS a e-maily, tvorba blogů a profilů proti oběti, očeřující komentáře, neustálé volání a prozvánění. Z uvedených příkladů je patrné, že útočník kromě techniky nepotřebuje nikoho jiného na zaútočení.
- *kyberšikana v zastoupení* – je využívána především technicky zdatnějšími a vychytralejšími útočníky. Ti zneužívají třetí osoby (administrátory webových stránek) k vykonání činu. Útočníci administrátorům nahlásí krádeže fotek, závadný profil, nevhodný blog a administrátoři v dobré víře nahlášené profily zablokují nebo vymažou. Oběť se pak domnívá, že útočníkem je samotný administrátor

webových stránek a nikoli skutečný útočník.

9.3 Rysy kyberšikany

Mezi základní rysy kyberšikany patří:

- *anonymita* – útočník se mylně domnívá, že jeho anonymita nemůže být prozrazena. Jedná se o omyl, neboť útočník bývá velmi často odhalen přes svoji IP adresu počítače nebo díky poskytovateli internetového připojení. Problém při nalezení agresora nastává v tom případě, kdy využívá nezabezpečené WiFi sítě nebo prostory internetových kaváren, kde se může připojit kdokoliv.
- *nezávislost na místě a čase* – internetové připojení funguje stále a všude, proto kyberšikana může probíhat 24 hodin denně. Bohužel v dnešní době má připojení na internet ve svém mobilním telefonu snad skoro každý žák základní školy, o dospělých jedincích a jejich možnostech se raději ani nebudu zmiňovat.
- *proměna agresora i oběti* – protože přes počítač nemusí agresor používat hrubé síly k ublížení, mohou se role vyměnit. Kyberšikanu může páchat i oběť předešlé šikany a jako svůj cíl si může zvolit právě agresora předešlé šikany. Snad právě proto je ve většině případů internetovým útočníkem tichý a zamlklý žák.
- *pro pobavení kohokoli* – díky internetu se mohou informace šířit velmi rychle. Prvotní obecenstvo kyberšikany je malé, po velmi krátké době se rozrůstá a ke konci čítá i několik stovek či tisíců diváků.
- *obtížná kontrola a rychlé šíření* – kontrola probíhající kyberšikany je velmi obtížná. Nejsou zde viditelné znaky jako u šikany (podlitiny, zničené věci, roztrhané oblečení). Pro šíření kyberšikany stačí jen několik minut maximálně hodin a oběť zažije skutečně otřesné chvíle oproti klasické šikaně, kdy se tato doba prodlužuje až na několik dnů spíše týdnů.

9.4 Typy kyberagresorů

Seřazení typů agresorů páchajících kyberšikanu je uvedeno od nejméně závažných po nejzávažnější. Od toho se mohou odvíjet i tresty, které jsou jim udělovány při jejich

odhalení. Ve většině případů postačí jen domluva, stažení materiálu z internetu, omluva. U závažnějších případů pak následuje sankce ve formě kázeňského trestu, snížení známky z chování a někdy dokonce i k trestnímu oznámení.

- *vtipálek* – jeho hlavní motivací je udělat si z někoho legraci. Terčem bývají často jeho kamarádi a známí. Forma útoku spočívá ve vytvoření falešných profilů na sociálních sítích, inzeráty v seznamkách, úprava fotky kamaráda a její následné rozesílání
- *neúmyslný kyberagresor* – na počítači vystupuje agresivně bez záměru ublížit, často pod změněnou identitou. Jeho chování je pouze obranou před provokativními zprávami. Jedná ve vzteku a frustraci, nedomyslí dopad svého chování na ostatní
- *pomstychtivý andílek* – necítí se jako agresor, jen dělá něco na oplátku. Sám se neskrývá, nepotřebuje publikum, domnívá se, že je v právu
- *sprostý holky* – tento typ kyberšikany páchají skupiny děvčat, která se scházejí po škole v kavárně, knihovně nebo u některé z nich doma. Vyžadují publikum, neboť mu chtějí ukázat svoji nadřazenost a sílu utahovat si z druhých. Důvodem je nuda, sokyně v lásce, averze ke spolužačce, nenávisť,...
- *bažící po moci* – pro pocit úspěchu potřebuje tento typ agresora alespoň malé publikum. Jedná se o osoby zdatné v práci s počítačem, není výjimkou, že sami byli dříve obětmi klasické šikany. Na internetu si dovolí i takové věci, na které by v reálném životě neměli odvahu

9.5 Jevy související s kyberšikanou

- *happy slapping* – jde o agresivní chování, kdy si agresor nebo skupina agresorů vybere náhodnou oběť a bez varování ji fyzicky napadne. Celý útok je natočen nebo vyfocen a záznamy jsou následně umístěny na internetu, na sociálních sítích, kde je může vidět téměř každý
- *hoax* – označuje podvod, mistifikaci, posílání poplašných zpráv, prosby o pomoc, informace o nebezpečí
- *kybergrooming* – jedná se o psychickou manipulaci, kdy se dospělí agresor snaží o mnoho let mladší oběť zmanipulovat, přimět ji k osobní schůzce. Tento druh kyberšikany trvá i několik měsíců a podléhají jim nejčastěji děti ve věku 6-15 let.

Zde hraje důležitou roli rodina, která by měla vysvětlit dětem, že zákaz bavení se s cizími lidmi dnes neplatí jen na ulici, ale také na internetu.

- *sexting* – představuje rozesílání textu, fotografií a jiných záznamů se sexuálním obsahem přes mobilní telefony a další komunikační média.

10. Legislativa v ČR postihující šikanování

„Právní řešení šikany je velice problematické. Právní nástroje na potrestání agresora se liší podle situací, ve kterých se její oběť nachází. Rodiče by se měli nejprve obrátit se žádostí o pomoc na školu, neboť právní řád přiznává žákům a jejich zákonným zástupcům aktivní ochranu před šikanujícím chováním. Státní dohled nad školní činností vykonává Česká školní inspekce, dohled rodičů je zajištěn školní radou. Na chod školy dohlíží rovněž zřizovatel školy, tj. obec, popřípadně kraj. Pokud šikana vyústí v trestní stíhání agresora, pak má její oběť postavení poškozeného s procesními právy v trestním řízení (např. právo na náhradu škody apod.). V mnoha případech však k trestnímu stíhání agresora nedojde pro nedostatečný věk pachatele“ (Z. Martínek, 2009, s. 142-143).

Legislativa týkající se problematiky šikanování v České republice se řídí novým trestním zákoníkem (resp. zákonem č. 40/2009 Sb.), který nabyl účinnosti 1. ledna 2010 a nahradil tak dřívější trestní zákon.

Šikana bývá podle ustanovení trestního zákona nejčastěji postihována a to jako:

- § 175 Vydírání
- § 182 Porušení tajemství dopravovaných zpráv
- § 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
- § 184 Pomluva
- § 186 Sexuální nátlak
- § 189 Kuplířství
- § 191 Šíření pornografie
- § 198 Týrání svěřené osoby
- § 201 Ohrožování výchovy dítěte
- § 205 Krádež

- § 230 Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací
- § 231 Opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat
- § 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
- § 353 Nebezpečné vyhrožování
- § 354 Nebezpečné pronásledování
- § 355 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob
- § 356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
- § 357 Šíření poplašné zprávy
- § 364 Podněcování k trestnému činu
- § 365 Schvalování trestného činu

Praktická část

11 Cíl a úkoly dotazníkového šetření

Svoji práci jsem si rozvrhla do dvou částí. První část je částí teoretickou a druhá část je praktická. V praktické části se zaměřím na dotazníková šetření a jejich následné vyhodnocení. Důvod, proč jsem zvolila dotazníkovou formu šetření, byl jasný. Mohla jsem díky němu oslovit velký počet žáků a pedagogů ve velmi krátkém časovém úseku. Cílem dotazníku bylo zjistit od studentů jejich informovanost o šikaně, osobní zkušenosti se šikanováním, vztah k rodičům i postoj k šikaně. Ze strany pedagogů jsem zjišťovala jaké postoje k šikaně zaujímají, jaký mají návod na první kroky při odhalování šikany, jak často se ve své pedagogické praxi se šikanou setkávají i zda považují šikanu za vážný problém.

12 Metodika výzkumu

Abych mohla naplnit praktickou část mé práce, dovolila jsem si oslovit svého vedoucího práce pana Holečka a společně jsme sestavili dva dotazníky. Jeden byl určen pro studenty a druhý pro pedagogy. Oba dotazníky obsahují pět otázek, které nabízí respondentům možnosti volby.

13 Charakteristika vzorku respondentů

O spolupráci při průzkumu jsem poprosila vedení škol v mém blízkém okolí. Školy jsem volila dle vhodných kritérií ke srovnání – ročníky, stupně škol, velikost škol. Vzorek respondentů tvořilo celkem 100 žáků a 50 pedagogů. Jednalo se především o žáky pátého a devátého ročníku. Jelikož nebyl na těchto školách dostatek pedagogů a výsledek šetření by neodpovídal mým představám, poprosila jsem své kolegy pedagogy i z jiných škol rovněž o vyplnění dotazníku. Jak jsem již zmínila oba dotazníky obsahují pět otázek. Každý z respondentů byl seznámen, že dotazník je anonymní a dobrovolný, jak mají postupovat při vyplnění dotazníku. Na samotné vyplnění dotazníku byl ponechán čas kratší než pět minut.

Na tomto čase jsme se dohodli hlavně z důvodu udržení pozornosti a uvedení první, většinou upřímné odpovědi.

14 Vyhodnocení výsledků dotazníků

Po položení otázek a vrácení vyplněných dotazníků byl splněn cíl tohoto šetření. Při samotném vyhodnocování získaných údajů jsem postupovala dle následujících kritérií:

- u každé otázky nejprve celkově sumarizuji odpovědi
- u dotazníků pro žáky porovnam názory pátého a devátého ročníku z jedné základní školy (celkem 50 žáků – 25 žáků z pátého ročníku a 25 žáků z ročníku devátého), kde budu sledovat rozdíly v názorech jiných věkových skupin - k porovnání mě vedl také důvod, že vzorky respondentů byli velmi podobné, neboť se jednalo o stejný počet žáků a i zastoupení chlapců a dívek bylo téměř shodné
- u dotazníků pro pedagogy porovnam názory podle délky pedagogické praxe
Ze získaných údajů předpokládám potvrzení těchto mých předpokladů:
- o problematice šikanování budou informováni všichni učitelé i žáci
- šikana se bude vyskytovat na všech respondovaných školách, četnost výskytu bude malá
- všichni učitelé nenechají šikanu bez povšimnutí, budou ji řešit

14.1 Dotazník pro žáky

Otázka č.1

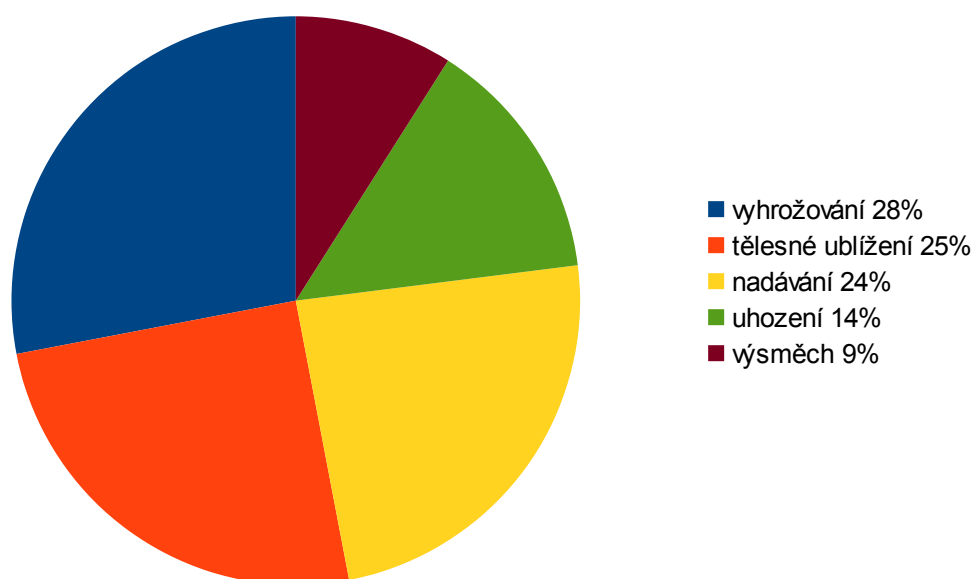
Co považuješ za nejčastější projev šikany:

- a) nadávání
- b) opomíjení
- c) výsměch
- d) dotyky
- e) uhození
- f) strkání
- g) vyhrožování

- h) tělesné ublížení
- i) osobní urážky
- j) urážky rodiny
- k) sexistické poznámky na tvou adresu
- l) braní nebo ničení tvých věcí
- m) urážky z rasových důvodů

U této otázky měli žáci možnost výběru maximálně čtyř vhodných odpovědí. Do grafické podoby jsem znázornila jen prvních pět nejfrekventovanějších odpovědí. Zbylé odpovědi byly rovněž využívány, ale oproti prvním pěti ve velmi malém měřítku. Jednalo se zhruba o jeden až pět hlasů. Zde mě překvapilo, že nabízená odpověď pod písmenem *b) opomíjení* nebyla zmíněna ani jednou.

Celkové hodnocení

Graf č.1 Nejčastější projev šikany

Jak je ze samotného grafu patrné, respondenti se shodli, že za nejčastější projev šikany považují: *vyhrožování, tělesné ubližování, nadávání, uhození a výsměch*. Zaujala mě zde skutečnost, že mezi prvnimi pěti nejčastějšími odpověďmi byly vybrány ty možnosti, které se alespoň nějakým způsobem týkají fyzického ubližování. Možnosti, které se týkají urážek v jakémkoli směru sice byly také vybrány, ale v podstatně menší míře. Je patrné, že pro žáky je větší hrozbou fyzické týrání než nátlak psychický.

Porovnání odpovědí žáků 5. a 9. ročníku
(podle počtu přidělených hlasů)

Co považuješ za nejčastější projev šikany:	5. ročník	9. ročník
nadávání	19	10
vyhrožování	16	15
tělesné ublížení	11	17
uhození	9	8
výsměch	9	-
osobní urážky	-	8

Tabulka č.1 Nejčastější projev šikany

Při porovnání výsledků odpovědí žáků 5. a 9. ročníku, jsem došla k závěru, že při této volbě zatím nehraje roli jejich věkový rozdíl. Obě skupiny mají čtyři shodné možnosti nejčastějších odpovědí. Jsou sice v jiném pořadí, ale není u nich výrazný rozdíl v počtech hlasů. Jedinou variantou, kterou se liší je odpověď žáků, která se vyskytla na pátém místě. U žáků 5. ročníku se jedná o *výsměch* a u studentů 9. ročníku jde o *osobní urážky*. Zde by se dalo konstatovat, že starší chlapci a dívky již výsměch nepovažují za hrozbu, spíše se jejich osobnosti dotýká urážení. Dovolila bych si tvrdit, že je to i projev puberty, kdy veškeré útoky na svoji osobu berou velmi vážně a citlivě.

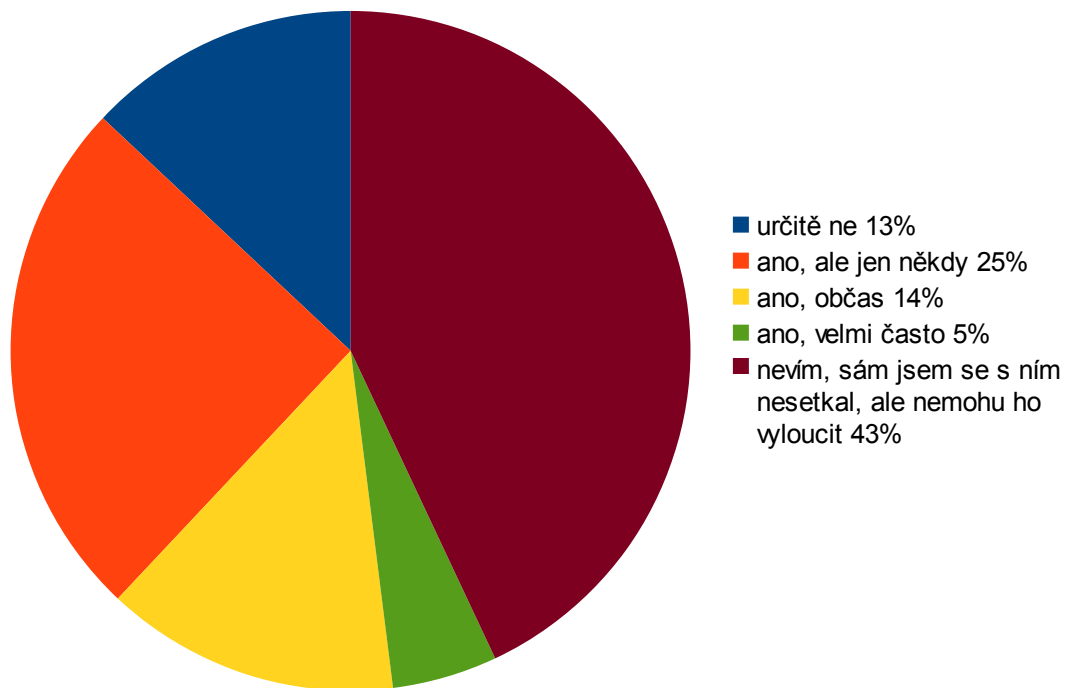
Otázka č.2

Vyskytuje se šikanování na vaší škole:

- a) určitě ne
- b) ano, ale jen někdy
- c) ano, občas
- d) ano, velmi často
- e) nevím, sám jsem se s ním nesetkal, ale nemohu ho vyloučit

U této otázky byla poskytnuta už jen jedna možnost volby odpovědi. Byla jsem mile překvapena, že všichni respondenti opravdu na tuto otázku dokázali vyjádřit svůj názor. Opět provedeme hodnocení ve dvou grafech stejně jako u předešlé otázky.

Celkové hodnocení

Graf č.2 Výskyt šikanování na škole

Nejčastější odpovědí byla varianta *e*), kterou jsem očekávala i já. Do jisté míry je pozitivní, neboť skoro polovina dotazovaných odpověděla, že se se šikanováním osobně nesetkala. Druhou stránkou této odpovědi je ale fakt, že nemohou vyloučit tuto skutečnost na jejich škole, tedy o ní alespoň slyšeli. Dále si myslím, že prevence na zkoumaných školách funguje celkem slušně. O tom svědčí i pouhých 5% u odpovědi *d) ano*, šikana se na naší škole objevuje *velmi často*. U této otázky mě zaujal rovněž výsledek 13% u odpovědi *a)*, kdy šikana se na škole určitě neobjevuje. Zde se domnívám, že takto odpověděli žáci naivní (i když by si tuto variantu přála jistě každá škola). Myslím si, že v dnešní době snad neexistuje taková škola, která by neřešila jediný případ šikany. Ještě bych - podle mého uvážení - do této 13% skupiny dotazovaných zařadila právě samotné agresory, kteří se snaží za touto odpovědí schovat.

Porovnání odpovědí žáků 5. a 9. ročníku
(podle počtu přidělených hlasů)

Vyskytuje se šikanování na vaší škole:	5. ročník	9. ročník
určitě ne	0	7
ano, ale jen někdy	7	7
ano, občas	4	1
ano, velmi často	0	1
nevím, sám jsem se s ním nesetkal, ale nemohu ho vyloučit	14	9

Tabulka č.2 Výskyt šikanování na škole

Zde stojí určitě za povšimnutí odpovědi žáků 5. ročníku, které neobdržely žádný hlas. Jedná se o ty odpovědi, kde si žáci myslí, že na jejich škole se šikanování určitě nevyskytuje nebo se naopak vyskytuje velmi často. Domnívám se, že v páté třídě ještě nemají žáci takový přehled o problematice šikany a jen ve velmi vyjimečných případech řeší problémy přes šikanování spolužáků. Na druhou stranu, na této škole bych řekla, že problém šikanování mají velmi dobře podchycený, o čemž svědčí i odpovědi žáků 9. ročníku. Ti uvádějí pouze jedním hlasem, že se na jejich škole šikana vyskytuje velmi často a naproti tomu si se sedmi hlasy stojí za názorem, že se na jejich škole šikana nevyskytuje vůbec. Doufám, že jejich odpovědi byly pravdivé. V tomto názoru mě snad může utvrdit i vysoký počet hlasů obou ročníků v odpovědi, že se sami se šikanou nesetkali a pokud se šikana na škole objeví, pak jen někdy ve zcela vyjimečných případech.

Otázka č.3

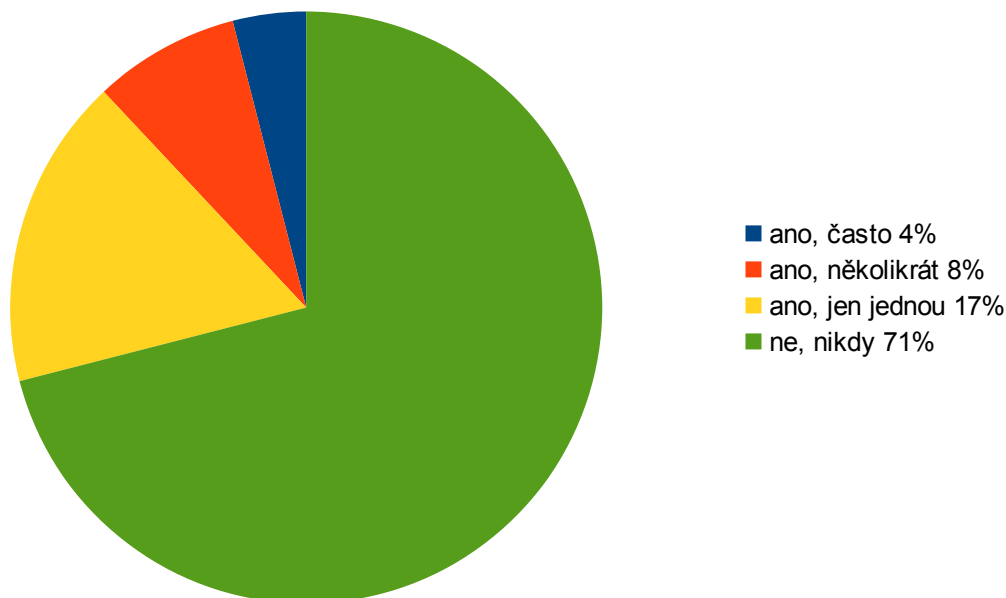
Byl jsi ty sám někdy na této škole šikanován:

- a) ano, často
- b) ano, několikrát
- c) ano, jen jednou
- d) ne, nikdy

Na odpovědi k této otázce jsem byla velmi zvědavá. Měly potvrdit či vyvrátit mou domněnku o agresivitě našich dětí, o jejich malém rozhledu v dané problematice a mém

pesimismu o stavu šikany na školách. Doufám, že můj předpoklad bude mylný a výsledky o šikaně uspokojivé.

Celkové hodnocení

Graf č.3 Byl jsi ty sám někdy na této škole šikanován

Zde musím podotknout, že moje domněnka byla opravdu chybná. Svědčí o tom 71% odpovědí, kdy se žáci se šikanováním nikdy nesetkali. Je vidět, že mám pesimistický názor na chování žáků ke svým vrstevníkům. Snad je to současnou dobou, která nám často poskytuje pouze informace o špatných zkušenostech a o špatných vlastnostech mladých lidí. Jsem ráda, že mě žáci svými odpověďmi vrátili pocit optimismu a dokázali mě přesvědčit o skutečnosti, že dovedou být k sobě ohleduplní a jsou schopni své problémy, nálady či vrtochy řešit jinak, než za pomoci šikany. O lepších vztazích mezi žáky vypovídají i zbylé odpovědi. Jen 17% tázaných se se šikanou setkala pouze jednou. Což může být i nechtěná šikana či špatné vysvětlení situace. Ostatní dvě možnosti *a)* a *b)* obdržely jen velmi malé množství hlasů. Doufám, že se tyto případy šikany vyřešily.

Porovnání odpovědí žáků 5. a 9. ročníku
(podle počtu přidělených hlasů)

Byl jsi ty sám někdy na této škole šikanován:	5. ročník	9. ročník
ano, často	0	0
ano, několikrát	3	1
ano, jen jednou	6	4
ne, nikdy	16	20

Tabulka č.3 Byl jsi ty sám někdy na této škole šikanován

I v této tabulce můžeme pozorovat pozitivní odpovědi o skutečných projevech šikany na škole. Ani jeden žák z obou ročníků neuvedl, že je na škole často šikanován. Je vidět, že problematikou šikany se na škole zabývají důsledně, řeší především její prevenci, dělají včasné opatření a žáci mohou chodit do školy v klidu a bez pocitu, že jim bude ubližováno. Velice mě překvapil počet hlasů u možnosti *d) ne, nikdy* jsem na škole sám nebyl šikanován. Očekávala bych větší procento volby této odpovědi u žáků 5. ročníku, kteří jsou na škole kratší dobu, neprocházejí tolika rizikovými obdobími. Opak je pravdou. Dvacet dotazovaných z celkových dvacetipěti žáků 9. ročníku odpovědělo, že nikdy nebyli na škole obětmi šikany. Je to úctyhodné číslo, když beru v úvahu, kolik let již na škole strávili, s kolika studenty se setkali, jakými krizovými obdobími si prošli, jaké životní i školní problémy jistě museli řešit.

Otázka č.4

Pokud jsi byl přítomen šikaně, zastal jsi se někdy šikanovaného:

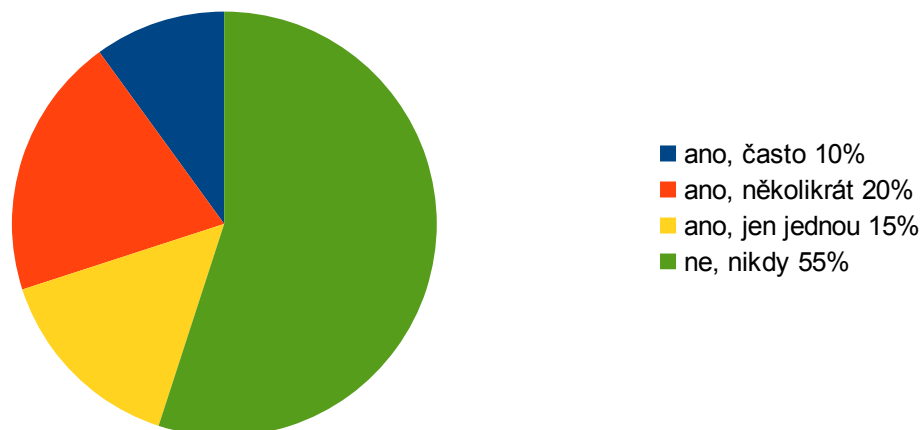
- a) ano, často
- b) ano, několikrát
- c) ano, jen jednou
- d) ne, nikdy

Po předešlých odpovědích na položené otázky předpokládám, že většina nebyla přítomna šikanování na škole, a proto se nemusela zastat oběti. U případů šikany mimo školu jsem plně optimistický a domnívám se tudíž, že se děti dovedou oběti zastat a to v každém případě, kterého jsou svědky. Výsledky ukáží pravdivost či nepravdivost mé

předpovědi.

Celkové hodnocení

Graf č.4 Zastání se šikanovaného

Výsledky dopadly tentokrát dle mého očekávání. Více jak polovina dotazovaných uvádí, že se nikdy nemusela zastat oběti šikanování. V tomto případě lze podle předešlých výsledků uvažovat o tom, že se tato většina respondentů se šikanou vůbec nesešla, a proto neměla ani možnost tuto situaci řešit. Další tři varianty odpovědí dostaly téměř podobných výsledků (od 10% do 20%). I toto svědčí o velké pozornosti žáků a jejich připravenosti zastat se někoho, komu je ubližováno. Domnívám se, že právě díky těmto okolnostem nemá na této škole šikana šanci prorazit a je pozastavena hned ve svých počátečních stadiích.

Porovnání odpovědí žáků 5. a 9. ročníku

(podle počtu přidělených hlasů)

Pokud jsi byl přítomen šikaně, zastal jsi se někdy šikanovaného:	5. ročník	9. ročník
ano, často	3	0
ano, několikrát	6	8
ano, jen jednou	4	5
ne, nikdy	12	12

Tabulka č.4 Zastání se šikanovaného

Při porovnání žáků z různých ročníků jsou výsledky velmi podobné. Jediným rozdílem je odpověď, která se týká poskytnutí časté pomoci oběti šikany. Jak jsem se již jednou zmínila, k mému překvapení ani jeden žák 9. ročníku nemusel tuto situaci řešit. Naproti tomu tři žáci z 5. ročníku tuto situaci řeší a to často.

Otázka č.5

Na koho by ses obrátil(a) v případě, že by ti někdo ubližoval:

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na výchovného poradce
- d) na kamaráda
- e) na někoho jiného – uveď na koho .....

U této otázky bylo mým předpokladem, že se zde musí projevit věkový rozdíl žáků respektive jejich rozdílné myšlení. Předpokládám, že žáci nižších ročníků se budou obracet v první řadě na své rodiče, pak na učitele a následně teprve na svého kamaráda. U žáků ročníků vyšších se domnívám, že se jako první svěří právě svému kamarádovi, pak možná učiteli a teprve v poslední řadě na své rodiče. Vize a předpoklady budou potvrzeny či vyvráceny následujícími výsledky šetření.

Celkové hodnocení

Graf č.5 Na koho by ses obrátil(a) v případě, že by ti někdo ubližoval

Velice kladně hodnotím odpovědi žáků, kdy se skoro polovina dotazovaných

dokáže se svými problémy obrátit na své rodiče. Je vidět, že v nich mají stálou oporu a jsou pro ně tím, na koho se mohou za jakékoliv situace obrátit. Důležité je zjištění spolehlivosti rodičů, kteří dětem pomohou nebo se alespoň budou, společně s nimi, snažit problém vyřešit. Další předpokládanou očekávanou odpovědí byl kamarád. Je to osoba, které důvěřujeme, můžeme se na něj spolehnout a lze mu svěřit i nějaké to tajemství, trápení či problém. Předpoklad potvrdilo 25% dotazovaných. Podle výsledků na třetí pozici se umístil učitel. Zde bych očekávala jako nastávající pedagog větší procento zastoupení. Předpokládala bych, že ve výchově žáků hraje nezastupitelnou roli po rodičích zvláště jejich třídní učitel. Zde by stálo za zmínku poznamenat, že právě třídní učitel by sám měl problém šikany ve své třídě rozpoznat, umět ho rozlišit a začít ho řešit. Ne jen čekat na situaci, kdy se mu žák sám svěří. Mohlo by být již pozdě. Se skoro stejnými procentuálními výsledky se na čtvrtém místě umístila možnost obrátit se na někoho jiného. I tomu rozumím, že se neumí každý svěřit jen výše uvedeným osobám z dotazníku, ale potřebuje někoho, komu on sám důvěřuje, na kterého spoléhá a komu věří. Jsem ráda, že respondenti, kteří uvedli tuto možnost, ji neodbyli pouhou volbou, ale doplnili právě i osobu, na kterou by se v případě potřeby obrátili. V dotazníku se jako důvěryhodné pro žáky ukázaly tyto možnosti:

- sourozenci
- teta
- prarodiče
- linka bezpečí
- osoba, kterou v danou chvíli považují za nejbližší

Velikým překvapením pro mě bylo, že ani jeden z dotazovaných by se neobrátil na výchovného poradce. Snad je tato situace způsobena ne tak úzkým a každodenním kontaktem výchovného poradce s každým žákem školy. Podle mého názoru by se v žádném případě tímto výsledkem šetření neměla zpochybnit funkce výchovného poradce na škole.

Porovnání odpovědí žáků 5. a 9. ročníku
(podle počtu přidělených hlasů)

Na koho by ses obrátil v případě, že by ti někdo ubližoval	5. ročník	9. ročník
na rodiče	15	13
na učitele	2	3
na výchovného poradce	0	0
na kamaráda	3	7
na někoho jiného	5	2

Tabulka č.5 Na koho by ses obrátil(a) v případě, že by ti někdo ubližoval

Z tabulky je patrné, že některé mé předpoklady se vyplnily. Jde hlavně o důvěru v rodiče. Překvapující bylo zjištění, že i žáci vyšších ročníků by se na prvním místě obraceli na své rodiče. Nepředpokládala jsem tento výsledek hlavně z důvodu, že žáci často tvrdí, jaké neshody v tomto období mezi rodiči a dětmi panují. Ale jsem za důvěru v rodiče ráda i z toho důvodu, že sama jsem v roli rodiče a velmi by mě potěšilo, kdyby moje dítě v případě potřeby přišlo s problémem právě za mnou. V této otázce se odrazilo rozdílné myšlení žáků. Mladší žáci se přiklonili často k možnosti obrátit se s problémem na jinou osobu, ale byli to především jiní členové rodiny. Teprve pak volili možnost obrátit se na učitele a kamarády. U starší generace je to jinak. Po rodičích se většinou svěřují svým kamarádům, vrstevníkům, teprve pak učiteli a na posledním místě se obrací na někoho jiného. Tím je opět buď jiný člen rodiny, nebo linka bezpečí či jiné pomocné instituce, o kterých získali poznatky ze školy, z médií, z internetu, sdělovacích prostředků.

14.2 Dotazník pro učitele

Definice šikanování:

Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti apod. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o jeho rodině mohou být také pojmenovány

slovem šikana. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky i psychicky vybavených jedinců.

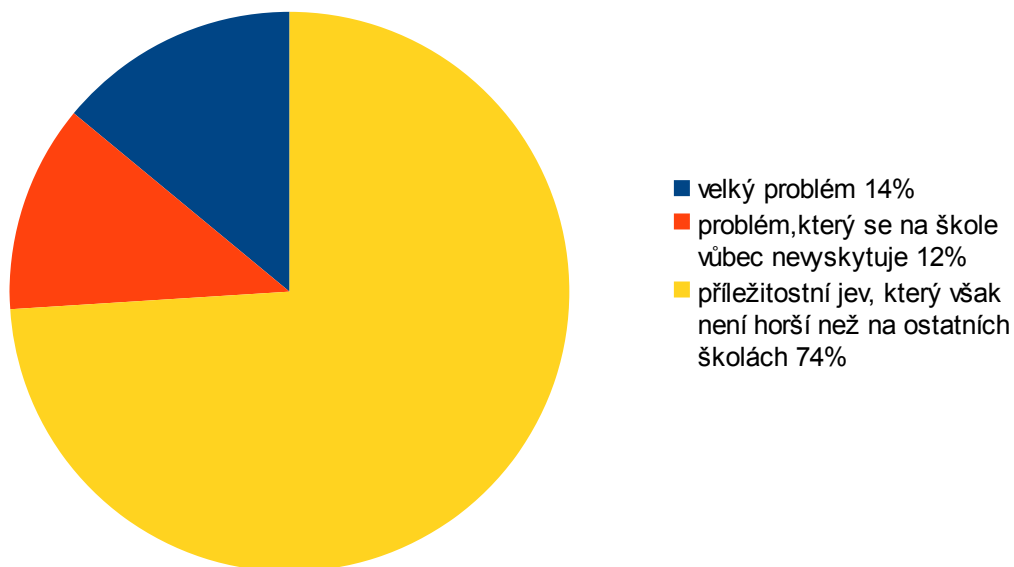
Otázka č.1

Když použijete výše uvedenou definici, považujete šikanování na vaší škole za:

- a) velký problém
- b) problém, který se na škole vůbec nevyskytuje
- c) příležitostný jev, který však není horší než na ostatních školách

U této otázky se domnívám, že nejčastější volbou pedagogů bude varianta *c)*. Můj názor plyne z toho, že z celkového počtu padesáti dotazovaných pedagogů je třináct s pedagogickou praxí pod 10 let. Ti ještě nemuseli mít šanci setkat se s problémem šikany. Dalších patnáct respondentů učí již v rozmezí mezi 10 až 20 lety a stejný počet patnácti učitelů se věnuje svému povolání 20 až 30 let. U těchto učitelů je předpoklad, že neučili na jedné škole. Měli proto během své praxe možnost porovnat počet a závažnost výskytu šikany na více školách a mohli se tudíž přiklonit k variantě *c)*, že šikana je příležitostný jev, který není horší na jejich škole než na školách ostatních. Pokud některý z dotazovaných pedagogů učí stále na jedné škole, dovoluji si tvrdit, že si se svými kolegy z jiných škol jistě vyměňuje názory v jaké míře je šikana na ostatních školách zastoupena. Nejceněnější - co do výpovědi - budou asi odpovědi sedmi kantorů, kteří působí ve svém oboru nad 30 let. Mají letité zkušenosti s možností výskytu šikany na různých školách, s jejím odhalováním, stanovením četnosti výskytu, s projevy a závažnostmi i s nejlepšími postupy při nápravě těchto negativních jevů na školách.

Celkové hodnocení

Graf č.6 Šikanování na škole

Moje předpoklady se potvrdily a většina respondentů zvolila variantu, kde přiznávají, že se šikana na jejich školách vyskytuje. Je to ale jev pouze příležitostný a srovnatelný s ostatními školami. Jen šest pedagogů se domnívá, že se na jejich škole šikana nevyskytuje. Oproti tomu sedm učitelů považuje šikanu na jejich škole za velký problém.

Porovnání odpovědí pedagogů podle délky pedagogické praxe (dle počtu přidělených hlasů)

Když použijete výše uvedenou definici, považujete šikanování na vaší škole za:	do 10 let	10-20 let	20-30 let	nad 30 let
velký problém	1	3	1	2
problém, který se na škole vůbec nevyskytuje	1	2	3	0
příležitostný jev, který však není horší než na ostatních školách	11	10	11	5

Tabulka č.6 Šikanování na škole

Při porovnání výsledků odpovědí dle pedagogické praxe učitelů je vidět, že se

šikana na školách objevuje, ale nejčastěji jen jako jev příležitostný. Byla to nejpočetnější odpověď u všech pedagogů bez ohledu na délku trvání jejich praxe. Celkem srovnatelné, ale v menší míře zastoupené (nejvýše tři hlasy), byly možnosti, že šikana na škole je velký problém nebo se nevyskytuje vůbec. Dlouholetá praxe učitelů potvrdila domněnku, že šikana na našich školách v současné době existuje, že je třeba se jí věnovat a tento problém řešit. Ve dvou případech vidí zkušení kantoři v šikaně na školách problém velký. Jsem si vědoma, že ideální pro naše školství by byl stav, kdyby většina učitelů odpověděla, že šikana se na školách vůbec nevyskytuje. Ale to je velice optimistický názor a pohled na danou problematiku, který by neodpovídal současnému dění v naší společnosti.

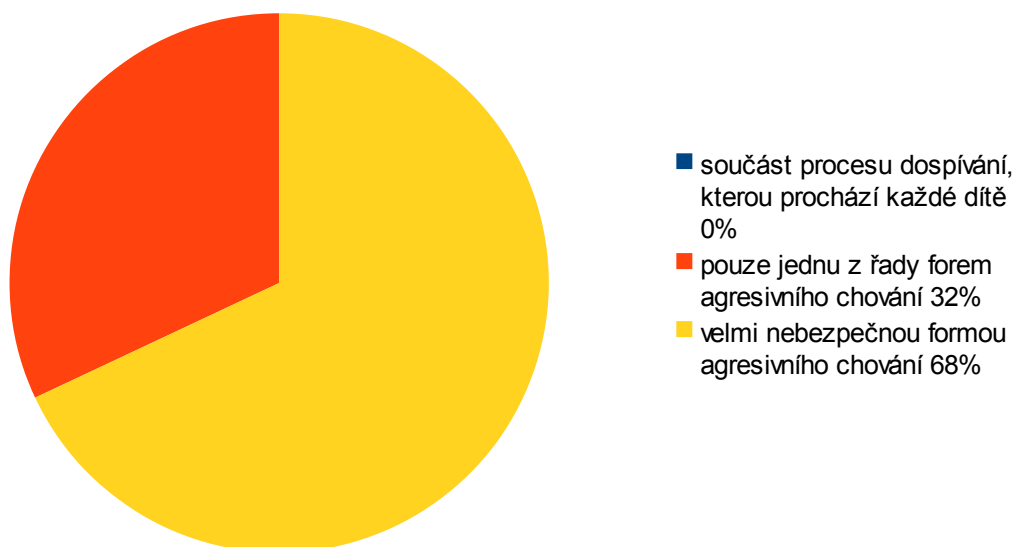
Otázka č.2

Považujete šikanování za:

- a) součást procesu dospívání, kterou prochází každé dítě
- b) pouze jednu z řady forem agresivního chování
- c) velmi nebezpečnou formu agresivního chování

U této otázky budu optimista a předpokládám, že odpověď *a)* se u pedagogických pracovníků nevyskytne ani jednou. Už jenom z toho důvodu, že každý člověk dospívá, ale to přeci není důvod k tomu, aby mohl ubližovat druhým lidem. Po přečtení pár publikací, které se tomuto tématu věnují, jsem přesvědčena, že nejpočetnější variantou bude možnost *c)*. Jak jsem sama zjistila tyto publikace jsou součástí knihovny každé školy, kde jsem průzkum prováděla a učitelé byli o této problematice dobře informováni.

Celkové hodnocení

Graf č.7 Považujete šikanování za

Všechny mé předpoklady se u této otázky splnily. Ani jeden učitel neuvedl, že šikana je součástí procesu dospívání u každého dítěte. Tato průzkumem zjištěná informace je pozitivní. Nadpoloviční většina oslovených hodnotí šikanu za velmi nebezpečnou formu agresivního chování a jen třetina dotazovaných ji považuje za jednu z řady forem agresivního chování.

Porovnání odpovědí pedagogů podle délky pedagogické praxe (dle počtu přidělených hlasů)

Považujete šikanování za:	do 10 let	10-20 let	20-30 let	nad 30 let
součást procesu dospívání, kterou prochází každé dítě	0	0	0	0
pouze jednu z řady forem agresivního chování	7	3	5	1
velmi nebezpečnou formu agresivního chování	6	12	10	6

Tabulka č.7 Považujete šikanování za

U tohoto zjištění bych chtěla upozornit na skutečnost, že učitelé, kteří učí méně jak

deset let, považují šikanování pouze jako jednu z řady forem agresivního chování. V ostatních kategoriích upřednostňují pedagogové variantu, která považuje šikanování za velmi nebezpečnou formu agresivního chování. Domnívám se, že k tomuto názoru dospějí i služebně mladší učitelé postupem času, protože se v průběhu své praxe budou setkávat s více případy šikany, budou muset sami odhalovat a řešit méně i více závažné případy. Stálo by za srovnání tuto informaci zjistit tímž dotazníkem u stejných učitelů po určité době jejich pedagogického působení na školách.

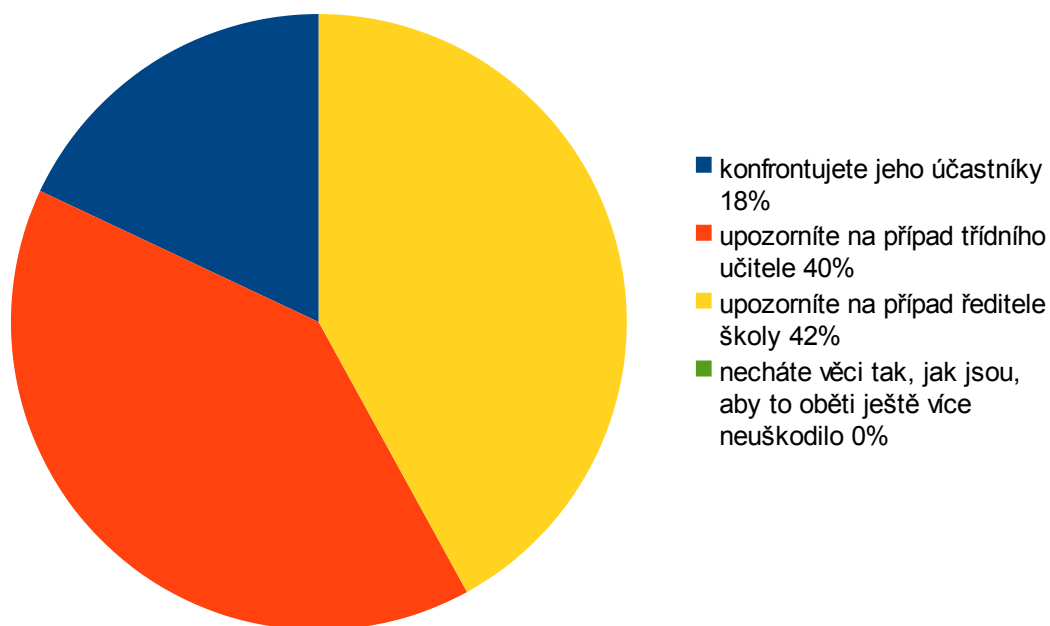
Otázka č.3

Kdybyste byli upozorněni na případ vážného šikanování, tak:

- a) konfrontujete jeho účastníky
- b) upozorníte na případ třídního učitele
- c) upozorníte na případ ředitele školy
- d) necháte věci tak, jak jsou, aby to oběti ještě více neuškodilo

Pokud mohu zaujmout stanovisko k dotazovanému problému, variantu *d)* doufám, že nezvolí nikdo. Svědčilo by to o lhostejnosti, malé informovanosti a o špatném přístupu učitele k problému šikanování. Konfrontovat účastníky si může dovolit jen zkušený kantor, který již nějaké praktické poznatky s řešením šikany má a ví, jak správně postupovat. Otázkou je, kterou ze zbylých dvou možností budou učitelé považovat za optimálnější, neboť obě varianty jsou v praxi správné a možné a mohly by se odvíjet od závažnosti řešeného přestupku. V případě menšího problému bych sama asi volila možnost upozornit nejprve třídního učitele a pak teprve ředitele školy, v případě závažného problému bych se obrátila přímo na ředitele školy.

Celkové hodnocení

Graf č.8 V případě vážného šikanování

Nejpočetnější byla varianta, kdy učitelé upozorní na případ šikanování ředitele školy. Vzhledem k tomu, že správný ředitel školy má být informován o každém dění na své škole, ať pozitivním či negativním, je toto prvenství oprávněné. Pouze o jeden jediný hlas zůstala na druhém místě varianta, kdy učitelé informují o situaci třídního učitele. Myslím si, že i tento výsledek dotazníkového šetření na škole se správným klima je logický a zcela v pořádku. Při dalších krocích řešení šikany je v každém případě zainteresován jak ředitel školy, tak třídní učitel. Proto se domnívám, že vzájemná komunikace mezi ředitelem školy a třídním učitelem je nezpochybnitelná a nevyhnutelná, je tudíž jedno, komu o dané situaci bude sděleno dříve. Jen málo učitelů si troufne konfrontovat samotné účastníky šikanování. Zcela logicky ani jeden pedagog nevolil možnost, že nechá věci bez povšimnutí, neboť každodenním úkolem dobrého učitele je žáky nejen vzdělávat, ale i vychovávat.

**Porovnání odpovědí pedagogů podle délky pedagogické praxe
(dle počtu přidělených hlasů)**

Kdybyste byli upozorněni na případ vážného šikanování, tak:	do 10 let	10-20 let	20-30 let	nad 30 let
konfrontujete jeho účastníky	2	4	1	2
upozorníte na případ třídního učitele	8	2	7	3
upozorníte na případ ředitele školy	3	9	7	2
necháte věci tak, jak jsou, aby to oběti ještě více neškodilo	0	0	0	0

Tabulka č.8 V případě vážného šikanování

Jak je vidět z výsledků šetření, ani jeden z učitelů by nenechal případ šikany bez odezvy. Vždy by se snažili oběti pomoci a případ by dále vhodným způsobem řešili. Učitelé, kteří mají nejkratší dobu působení v praxi, většinou volili možnost informovat nejprve třídního učitele a pak ředitele školy. Pedagogové, kteří působí v praxi do dvaceti let, volili nejprve možnost informovat ředitele školy a pak třídního učitele. Snad s tímto postupem mají již své zkušenosti. Moji domněnku o tom, že není rozhodující pořadí informovanosti ředitele a třídního učitele podporují výsledky kantorů s dobou praxe do třiceti let. Tito pedagogové by se dle výsledků šetření stejným počtem hlasů obraceli jak na ředitele, tak na třídního učitele. Podobné výsledky šetření jsou i u pedagogů s nejdělsí dobou praxe, s problémem šikany by se stejnou měrou obraceli na ředitele i třídního učitele.

Otázka č.4

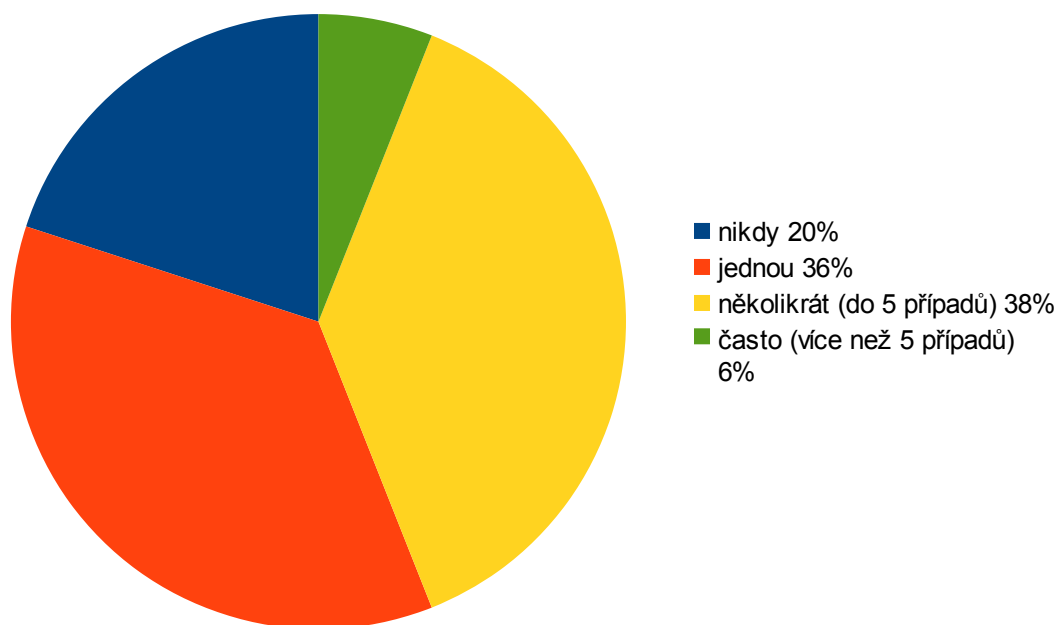
Kolikrát jste ve své praxi řešil(a) projevy šikany:

- a) nikdy
- b) jednou
- c) několikrát (do 5 případů)
- d) často (více než 5 případů)

U této otázky si netroufnu odhadnout výsledky. V případě optimistického pohledu na stav šikany na školách a v důvěru v prevenci šikany, věřím, že poslední variantu museli

volit pedagogové nejméně. Na stejné úrovni co do počtu hlasů předpokládám první a druhou možnost, přičemž četnost výskytu bude malá. Největší zastoupení se dá očekávat asi u varianty c).

Celkové hodnocení

Graf č.9 Počet řešení projevů šikany

Již z předchozích odpovědí žáků i pedagogů se dalo usuzovat, že poslední možnost, tedy varianta častého řešení šikany na škole dostane málo hlasů. Skutečnost to jen potvrdila. Pouhých 6% dotazovaných pedagogů musí často řešit problémy se šikanou na jejich škole. Čtvrtina oslovených učitelů nemusela řešit projevy šikany nikdy. Toto číslo je poměrně vysoké a opět svědčí o tom, že otázka problému výskytu šikany na škole je dostatečně řešena vhodnou prevencí. Žáci na zkoumaných školách jsou vůči ostatním tolerantní, ohleduplní a umí své problémy řešit jinak, než pomocí šikany. Ne příliš překvapující bylo zjištění, že na stejné úrovni dopadli odpovědi b) a c). Toto šetření tudíž potvrdilo, že pokud se šikana na škole vyskytuje, tak jen v malé míře. Počty výskytu šikany se pohybovaly v rozmezí od jednoho do pěti případů. Věřím, že tato šikana nebyla závažného charakteru. Z výsledků se můžeme domnívat, že pokud řešili učitelé šikanu na škole jen jedenkrát, jejich volba prostředků a metod byla vhodná a postup při nápravě byl tak uspokojivý, že se žáci z tohoto jediného případu poučili a nepoužívají již více

šikanování jako prostředek k dosažení svých cílů. Další případy se u nich již nevyskytovaly.

***Porovnání odpovědí pedagogů podle délky pedagogické praxe
(dle počtu přidělených hlasů)***

Kolikrát jste ve své praxi řešil(a) projevy šikany:	do 10 let	10-20 let	20-30 let	nad 30 let
nikdy	4	3	2	1
jednou	6	8	2	2
několikrát (do 5 případů)	3	3	10	3
často (více než 5 případů)	0	1	1	1

Tabulka č.9 Počet řešení projevů šikany

Dle výsledků z tabulky je čitelné a patrné, že s postupem let se učitel s nějakým případem šikanování na škole určitě setká. Potvrzení tohoto zjištění je nejvíce viditelné u odpovědi, kde pedagog nemusel řešit problém šikany nikdy. Učitelé služebně nejmladší uvedli nejvíce hlasů, učitelé s letitou praxí uvedli hlasů nejméně. Je to ale výsledek odpovídající reálné skutečnosti a dal se očekávat. Pozitivní je i zjištění, že možnost, kdy učitelé řeší problém šikany často (ve více než 5 případech) se objevila jen u tří pedagogů z padesáti dotazovaných. Všichni tři pedagogové učí více než deset let. Největším počtem případů šikany se musí zabývat dle výsledků dotazníkového šetření pedagogové s praxí mezi 20 až 30 lety.

Otázka č.5

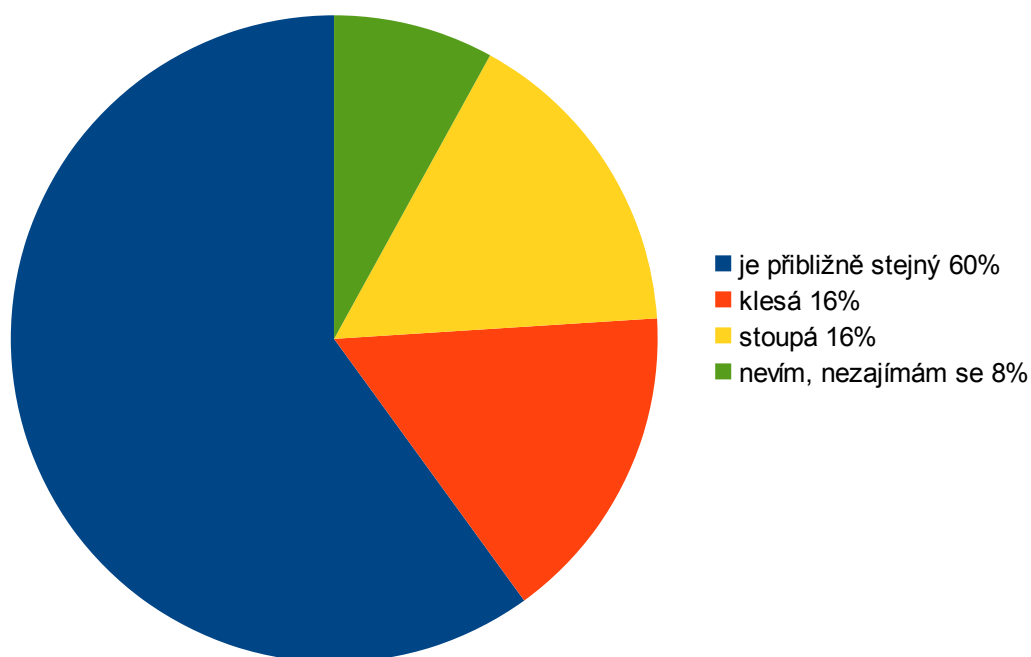
Počet případů šikany na vaší škole za posledních pět let:

- a) je přibližně stejný
- b) klesá
- c) stoupá
- d) nevím, nezajímám se

Při položení této otázky bychom si jistě všichni přáli odpověď *b*), tedy pokles případů šikany na školách. Domnívám se ale, že tomu tak nebude. Nejvíce volenou

možností předpovídám odpověď *a)*, kdy počet případů je přibližně stejný. U odpovědi *nevím, nezajímám se* se dá předpokládat počet hlasů nejmenší. K této úvaze mě vedou výsledky z předešlých otázek tohoto dotazníku. U odpovědí, kdy počet případů šikany na škole *klesá* či *stoupá*, očekávám počet hlasů velmi podobný, možná i shodný.

Celkové hodnocení

Graf č.10 Počet případů šikany za posledních pět let

Myslím si, že časový úsek pěti let je dostatečně dlouhý na možnost porovnávání vývoje a výskytu šikany na škole. Samozřejmostí je, že lepší srovnání mají určitě učitelé s víceletou praxí a mohou tak objektivněji tento jev posoudit. Pokud si škola dobře eviduje problémové případy v chování žáků, je patrné z této evidence a vyšlo to i z našeho šetření, že počty případů jsou stále přibližně stejné. Jsem si vědoma, že ideální pro školu, pedagogy i žáky by byl výsledek, kde by počet výskytu klesal. Z dotazníku bylo dále zjištěno, že stejné procentuální hodnoty dostaly odpovědi vystihující pokles či nárůst výskytu šikany. Nejméně procent získala odpověď učitelů, že *neví a nezajímají se* touto problematikou. Tuto skutečnost si vysvětlují tím, že do této skupiny respondentů patří kantoři, kteří do školství teprve nastoupili, jsou začínajícími učiteli a teprve je seznamování s touto problematikou čeká.

**Porovnání odpovědí pedagogů podle délky pedagogické praxe
(dle počtu přidělených hlasů)**

Počet případů šikany na vaší škole za posledních pět let:	do 10 let	10-20 let	20-30 let	nad 30 let
je přibližně stejný	4	10	10	6
klesá	2	2	3	1
stoupá	3	3	2	0
nevím, nezajímám se	4	0	0	0

Tabulka č.10 Počet případů šikany za posledních pět let

Velmi pozitivní informací, která vyplynula z mého průzkumu, je, že většina učitelů má přehled o problematice šikany na škole. Mnozí možná jen teoretický, někteří již případy šikanování řešili prakticky. Pouze čtyři učitelé uvedli, že o počtu případů na škole nevědí. Musím podotknout, že všichni uvedli do dotazníku fakt, že do školství teprve nastoupili a ještě neměli tu šanci se tímto problémem zabývat. Pozitivní je výsledek, kde nikdo z pedagogů služebně nejstarších nevedl, že problém šikany na škole stoupá. A protože u těchto učitelů předpokládám nejcennější přínosy pro mé výsledky šetření, je potěšující zjištění, že jeden dlouholetý pedagog dokonce uvedl klesající počet případů šikany. Většina ostatních oslovených pedagogů uvádí, že počet případů šikany za posledních pět let je přibližně stejný.

Závěr

Při psaní této práce jsem zjistila, že problematika šikany na školách je velmi zajímavé, ale zároveň také velmi rozsáhlé a obtížné téma. V poslední době se tomuto tématu věnuje stále více pozornosti. Nemyslím si však, že by to bylo způsobeno větším počtem případů šikanování na školách. I podle průzkumu jsem zjistila a potvrdila se moje hypotéza, že četnost případů šikany je malá a počty případů jsou v posledních pěti letech přibližně stejné. Pozornost k tomuto tématu je přitahována zejména díky používání stále agresivnějších, zákeřnějších a brutálnějších postupů při šikanování. To má pro řadu obětí šikany závažné důsledky jak po stránce fyzické, tak po stránce psychické. Šikanované děti jsou vystaveny velkému stresu, jejich výsledky ve škole se zhoršují, nechťejí chodit do školního prostředí, neboť jej považují za nebezpečné a nejraději by ho opustily úplně.

Jednotlivými případy šikany se proto zabývají jak odborníci (učitelé, psychologové,...), tak laici (rodiče,...) a podle mého názoru je to tak správně. Učitelé by měli být o tématu dobře informováni, měli by umět rozpoznat počáteční fáze šikany a hlavně musí umět včas zasáhnout a problém řešit. Rodiče jsou - nebo alespoň by měli být - pro své potomky oporou a zároveň i osobou, které jejich dítě dokáže svěřit svá trápení. Dá se pak mnoha nepříjemnostem předejít.

Z tohoto důvodu jsem si vybrala pro svoje dotazníkové šetření respondenty jak z řad učitelů (celkem padesát oslovených), tak z řad studentů (celkem sto oslovených). Obě skupiny dostaly k vyplnění anonymní dotazníky. Ty obsahovaly přesné instrukce, jak na pět položených otázek odpovědět, jakým způsobem uvést svoji odpověď a jak velké časové rozpětí na vyplnění dotazníku mají. Nikdo s tím neměl problém.

Výsledky získané tímto šetřením dokazují, že žáci:

- jsou s problematikou šikanování na školách seznámeni
- považují za nejčastější projevy šikany vyhrožování, tělesné ublížení, nadávání, uhození a výsměch
- ve většině případů nikdy nebyly na škole šikanováni
- se se šikanou na škole osobně moc neseťkávají, ale i přes tuto skutečnost nemohou šikanování na jejich škole vyloučit
- sami nejsou přítomni šikaně a pokud již takový případ nastane, jsou schopni se obrátit na rodiče, kamaráda či učitele a tuto situaci s nimi dál řešit

U výsledků získaných od učitelů je patrné, že:

- šikanu považují za velmi nebezpečnou formu agresivního chování
- většina z dotazovaných šikanování považuje za příležitostný jev, který se na jejich škole objevuje
- šikanu nepodceňují, nenechají ji bez povšimnutí a dokáží na ni upozornit buď třídního učitele nebo ředitele školy
- pokud situace se šikanováním nastane, vědí, že by měla být včas zjištěna, dále vhodně řešena a musí z ní být vyvozeny odpovídající důsledky

Závěrem je možné říci, že problematice šikany by měli i nadále všichni na školách věnovat stále zvýšenou pozornost. Lze tím předejít mnoha negativním důsledkům. Zvýšenou pozorností a důslednou prevencí šikany se minimalizuje výskyt tohoto negativního jevu, což bude kladným přínosem pro další budoucí generace a tedy i pro celou naši společnost.

„Ochránit slabé před silnými a bezohlednými, ať už jde o šikanu, nebo o jakékoli jiné formy ubližování, vytvořit ve třídě prostředí bezpečí a pohody pro všechny děti, poskytnout jim zkušenost života v pospolitosti, kde vládne řád a spravedlnost – to je základní úkol výchovy a celé školní práce v demokratické společnosti. Je to zároveň základ skutečné demokracie pro budoucí generace“ (P. Říčan, P. Janošová, 2010, s. 119).

„Šikanu nestačí odsuzovat, nestačí ji ani potírat. Především je třeba jí rozumět. Neexistuje totiž nějaký jednotný, vždy použitelný, vyčerpávající recept, co s ní, jak na ni. Každá škola, každá třída, každý případ šikany je trochu jiný a vyžaduje trochu jiný přístup a postup. Každá oběť i každý agresor jsou jedinečnou osobností, a navíc i každý učitel je jiný a musí „manévrovat“ podle toho, jak děti reagují na jeho osobní projev“ (P. Říčan, 1995, s. 11).

Resumé

Fořtová, M.: *Problematika šikany na základních školách*. Bakalářská práce. Plzeň, 2014

Tato práce se zabývá problematikou šikany na školách. Je rozdělena do dvou hlavních částí – teoretické a praktické. Teoretická část popisuje základní pojmy, jako jsou projevy, druhy, znaky a příčiny šikany. Nabízí také přehled jednotlivých fází šikany a vymezuje aktéry šikanování. Závěr teoretické části je věnován prevenci a řešení šikany na školách. Praktická část je založena na anonymním dotazníkovém šetření mezi žáky a učiteli, s cílem zmapovat informovanost o šikaně, postoje a názory na tento negativní jev vyskytující se na našich školách.

Resumé

Fořtová, M.: *The issue of bullying in elementary schools*. Bachelor thesis. Plzeň, 2014

This paper deals with the problem of bullying in schools. It is divided into two main parts - theoretical and practical. The theoretical part describes the basic concepts, such as symptoms, types, characteristics and causes of bullying. It also offers an overview of various stages of bullying and defines bullying participants. Conclusion of the theoretical part deals with the prevention of bullying and its possible solutions in schools. The practical part is based on an anonymous questionnaire for pupils and teachers. It is aimed at mapping out awareness of bullying and opinions on this negative phenomenon occurring in our schools.

Seznam použité literatury

BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vydání. Praha: ISV, 2003. ISBN 80-86642-08-9.

BOURCET, Stéphane, GRAVILLONOVÁ, Isabelle. *Šikana ve škole, na ulici, doma. Jak bránit své dítě*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8.

ČERNOCH, Felix. *Šikaně stop*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS, 1999. ISBN 80-86049-14-0.

ERB, Helmut. *Násilí ve škole a jak mu čelit*. 1. vydání. Praha: Amulet, 2000. ISBN 80-86299-22-8.

HOLEČEK, Václav. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9.

KOCUROVÁ, Marie. *Agresivita a šikanování*. 1. vydání. Plzeň: Pedagogické centrum, 2002. ISBN 80-7020-101-0.

KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování na školách*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. 2. vydání. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3.

KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-871-5.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2310-5.

ROGERS, Vanessa. *Kyberšikana*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-984-

2.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. 1. vydání. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.4554

ŘÍČAN, Pavel, JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-2991-6.

VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany – praktické rady pro rodiče*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-611-7.

VAŠUTOVÁ, Maria. *Proměny šikany ve světě nových médií*. 1. vydání. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-858-5.

Seznam použitých elektronických zdrojů:

Obrázky na téma šikanování. *www.google.cz* [online]. [cit. 2014-06-14]. Dostupné z:

[https://www.google.cz/search?](https://www.google.cz/search?hl=cs&site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1600&bih=785&q=faze+šikanování&oq=faze+šikanování&gs_l=img.3...3523.20890.0.21677.32.24.8.0.0.0.171.1863.21j3.24.0.crnk...0...1.1.46.img..17.15.911.0VsdHXQ8jYg)

[hl=cs&site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1600&bih=785&q=faze+šikanování&oq=faze+šikanování&gs_l=img.3...3523.20890.0.21677.32.24.8.0.0.0.171.1863.21j3.24.0.crnk...0...1.1.46.img..17.15.911.0VsdHXQ8jYg](https://www.google.cz/search?hl=cs&site=imghp&tbm=isch&source=hp&biw=1600&bih=785&q=faze+šikanování&oq=faze+šikanování&gs_l=img.3...3523.20890.0.21677.32.24.8.0.0.0.171.1863.21j3.24.0.crnk...0...1.1.46.img..17.15.911.0VsdHXQ8jYg)

Trestní zákoník [online]. [cit. 2014-06-09]. Dostupné z:

<http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/>

Seznam příloh

Příloha č.1: Průzkum šikanování – dotazník pro žáky

Příloha č.2: Průzkum šikanování – dotazník pro učitele

Příloha č.3: Ilustrační obrázek první fáze šikanování

Příloha č.4: Ilustrační obrázek druhé fáze šikanování

Příloha č.5: Ilustrační obrázek třetí fáze šikanování

Příloha č.6: Ilustrační obrázek čtvrté fáze šikanování

Příloha č.7: Ilustrační obrázek páté fáze šikanování

Průzkum šikanování

dotazník pro žáky

Jsem: chlapec x děvče

Třída:

Instrukce:

Na níže uvedené otázky odpovězte tím, že *zakroužkujete* písmeno jedné vhodné varianty z předložených odpovědí (u otázky číslo 1 vyberte maximálně čtyři vhodné varianty). Neexistuje správná nebo špatná odpověď. Nepřemýšlejte příliš dlouho, první reakce je obvykle ta nejlepší.

Odpovídejte upřímně, dotazník je anonymní, slouží pouze výzkumu.

Děkujeme.

Definice šikanování:

Šikanování je záměrné nevyprovokované a opakované agresivní chování uskutečňované s cílem získat pocit převahy a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání druhých lidí. Jedná se vždy o užití síly silnějšího jedince na jedince slabšího.

1) Co považuješ za nejčastější projev šikany:

- a) nadávání
- b) opomíjení
- c) výsměch
- d) dotyky
- e) uhození
- f) strkání
- g) vyhrožování
- h) tělesné ublížení
- i) osobní urážky

- j) urážky rodiny
- k) sexistické poznámky na tvou adresu
- l) braní nebo ničení tvých věcí
- m) urážky z rasových důvodů

2) Vyskytuje se šikanování na vaší škole:

- a) určitě ne
- b) ano, ale jen někdy
- c) ano, občas
- d) ano, velmi často
- e) nevím, sám jsem se s ním nesešel, ale nemohu ho vyloučit

3) Byl jsi ty sám někdy na této škole šikanován:

- a) ano, často
- b) ano, několikrát
- c) ano, jen jednou
- d) ne, nikdy

4) Pokud jsi byl přítomen šikaně, zastal jsi se někdy šikanovaného:

- a) ano, často
- b) ano, několikrát
- c) ano, jen jednou
- d) ne, nikdy

5) Na koho by ses obrátil(a) v případě, že by ti někdo ubližoval:

- a) na rodiče
- b) na učitele
- c) na výchovného poradce
- d) na kamaráda
- e) na někoho jiného – uveď na koho .....

Děkujeme za vyplnění dotazníku

Průzkum šikanování

dotazník pro učitele

Doba pedagogické praxe (v letech):

- a) méně jak 10
- b) 10 – 20
- c) 20 – 30
- d) více než 30

Instrukce:

Na níže uvedené otázky odpovězte tím, že *zakroužkujete* písmeno jedné vhodné varianty z předložených odpovědí. Neexistuje správná nebo špatná odpověď.

Odpovídejte, prosím, upřímně, dotazník je anonymní, slouží pouze výzkumu.

Děkujeme.

Definice šikanování:

Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti apod. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované dítě je obtížné, aby se samo ubránilo. Opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o jeho rodině mohou být také pojmenovány slovem šikana. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky i psychicky vybavených jedinců.

1) Když použijete výše uvedenou definici, považujete šikanování na vaší škole za:

- a) velký problém
- b) problém, který se na škole vůbec nevyskytuje
- c) příležitostný jev, který však není horší než na ostatních školách

2) Považujete šikanování za:

- a) součást procesu dospívání, kterou prochází každé dítě

- b) pouze jednu z řady forem agresivního chování
- c) velmi nebezpečnou formu agresivního chování

3) Kdybyste byli upozorněni na případ vážného šikanování, tak:

- a) konfrontujete jeho účastníky
- b) upozorníte na případ třídního učitele
- c) upozorníte na případ ředitele školy
- d) necháte věci tak, jak jsou, aby to oběti ještě více neuškodilo

4) Kolikrát jste ve své praxi řešil(a) projevy šikany:

- a) nikdy
- b) jednou
- c) několikrát (do 5 případů)
- d) často (více než 5 případů)

5) Počet případů šikany na vaší škole za posledních pět let:

- a) je přibližně stejný
- b) klesá
- c) stoupá
- d) nevím, nezajímám se

Děkujeme za vyplnění dotazníku

Ilustrační obrázek první fáze šikanování – ostrakismus

**Ilustrační obrázek druhé fáze šikanování – fyzická agrese a přitvrzování
manipulace**

Ilustrační obrázek třetí fáze šikanování – vytvoření jádra

**Ilustrační obrázek čtvrté fáze šikanování – většina přijímá normy
agresorů**

Ilustrační obrázek páté fáze šikanování – totalita neboli dokonalá šikana

Ukázky vyplněných dotazníků